

VÁRDOMB KÖZSÉG

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNYA

2018.

Építészeti értékvizsgálat

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés

2. Örökségvédelmi vizsgálat

- a) A település történeti leírása (történeti település- és tájszerkezet alakulása, történeti településmag)
- b) A védett műemléki értékek települési értékleltára
- c) A helyi építészeti örökség települési értékleltára

3. A rendezés során tervezett változások hatáselemzése

- a) A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése
- b) A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában tervezett változások hatásai
  - bb)* a történeti településre, település- és tájszerkezetre,
  - bc)* a települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre.

4. Értékvédelmi terv

- a) Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények
- b) Önkormányzati feladatok meghatározása

5. Összefoglalás

1. Bevezetés

Várdomb község közigazgatási területére vonatkozóan 2004-ben örökségvédelmi hatástanulmány készült.

Várdomb Község Önkormányzata a 28/2017. (III. 13.) számú határozatában döntött arról, hogy településrendezési tervét felülvizsgáltatja. Ennek keretében új örökségvédelmi hatástanulmányt is készített.

Az örökségvédelmi hatástanulmány a kulturális örökségvédelemről szóló 2001. évi. LXIV. törvény 85/A. § (1) bekezdése, a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012. (XI. 8.) kormányrendeletnek és a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendeletnek (továbbiakban: Korm. rendelet) megfelelően a településképi rendelethez, valamint alapjaiban a településfejlesztési koncepcióhoz és a településrendezési eszközökhöz készül – abban az esetben, ha a közel egyidejűleg készülnek ezek a dokumentumok.

A hatástanulmány szerkezetét és tartalmát a 2001. évi LXIV. törvény 85/A. § (1) bekezdése és a Korm. rendelet 68. § (2) bekezdése, illetve utóbbi 12. sz. mellékletei határozzák meg.

A hatástanulmány építészeti értékvédelemmel foglalkozó része az alábbi jogszabályok rendelkezései figyelembevételével került:

- A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény;
- Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII törvény;
- A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet;
- Az örökségvédelmi bírságról szóló 191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet;
- A településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet;
- A régészeti lelőhely és a műemléki érték nyilvántartásának és védetté nyilvánításának, valamint a régészeti lelőhely és a lelet megtalálójának anyagi elismerésének részletes szabályairól szóló 13/2015. (III. 11.) MvM rendelet.

2. Örökségvédelmi vizsgálat

2.1. A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag)

2.1.1. Történeti leírás

A Szekszárdi-dombság és a Sárköz találkozási pontja a régészeti leletek szerint már az őskorban is lakott terület volt.

A településen jelentős római kori emlékek találhatók. Ilyen volt az Ad Statuas nevű római erőd is, amely a község belterületétől észak-keletre feküdt.

A honfoglalást követően a mai Tolna megye keleti fele Árpád törzsének birtoka volt, később az Árpád nemzetségéhez tartozó Botond vezér uralta, majd királyi birtok lett.

A rómaiak által a dunai limes mentén létesített fontos hadiút (Buda-Szekszárd-Eszék) funkciója a középkorban is megmaradt. Várdomb nevű falu a középkorban nem létezett. Ennek ellenére jogos lehet a feltételezés, miszerint a vidék a középkorban is lakott terület volt, a fontos közlekedési útvonal közelségére és az előkerült régészeti leletekre tekintettel. Várdomb környékén feküdt egy Keszölc nevű falu, de ennek pontos helye kérdéses, azonban sokat mondó, hogy a II. katonai felmérés térképén a várdombi szőlőhegyet „Keszöcz B(erg)” néven jelölték.

Várdomb községet a török elűzése után az ide telepített németek alapították, amelyet a hagyomány szerint a kezdetekben 12 család alkotott. Egy írásos adat szerint Várdomb új lakói 1756-ban kötöttek szerződést, az adómentesség 6 évre szólt. Ekkor a megyében 9 község nem robotolt - közöttük van Várdomb is.

Feltételezhető, hogy 1750 táján kezdődött a betelepülés és több éven át folyamatosan zajlott. 1756-ból maradt fenn az első írásos emlék Várdombról, amely ekkor még új alapításának köszönhetően mentes volt a robot-terhektől. 1776-ban a település népessége 373 fő volt. A ma is álló templomot és plébániát a Theresianumi Uradalom építtette 1787-ben. A folyószabályozás és ármentesítés után az 1895 évi mezőgazdasági felmérés adatai szerint a hasznosított terület Várdombon: 470 kh. szántó, 31 kh. rét, 11 kh. szőlő és 4 kh. kert. A településen 1895-től folyt magyar nyelven az oktatás, de a beszélt nyelv továbbra is a német maradt. A közös gyökerek miatt erős települési közösség alakult ki.

1947-ben és 1948-ban a német ajkú lakosság nagy részét kitelepítették és helyükre a Felvidékről telepítettek be magyarokat, akiknek szintén el kellett hagyni addigi otthonaikat. A XX. század második felétől a gyorsabban fejlődő városok árnyékában a település megmaradt agrár jellegű falunak.

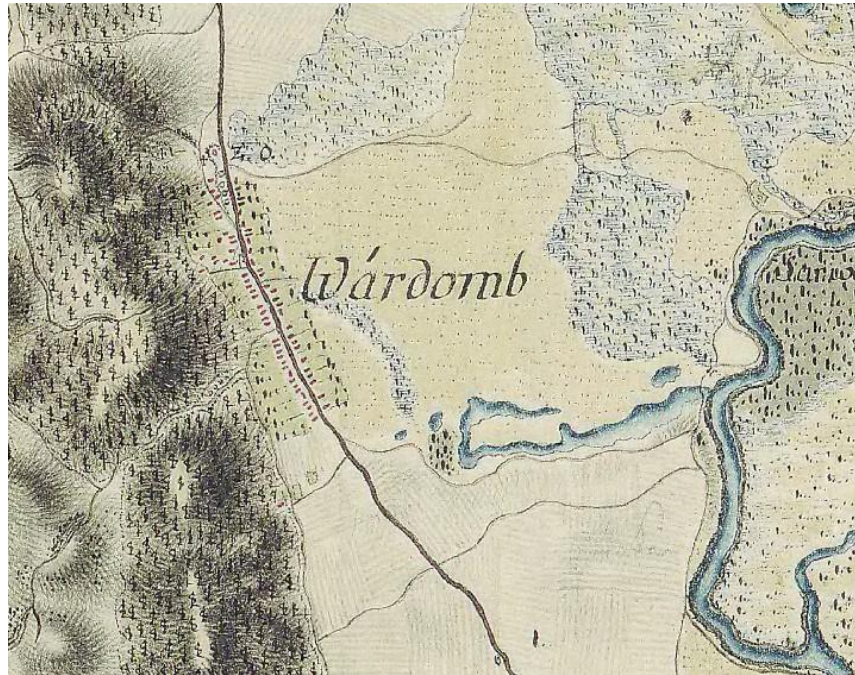
A rendszerváltozást követően, 1991-ben Várdomb visszanyerte közigazgatási önállóságát és folyamatosan, lehetőségeihez mérten, identitását megőrizve próbál fejlődni.

2.1.2. Tájszerkezet alakulása (természet, táj, tájhasználati, településhálózati és településszerkezeti összefüggések, tájtörténet):

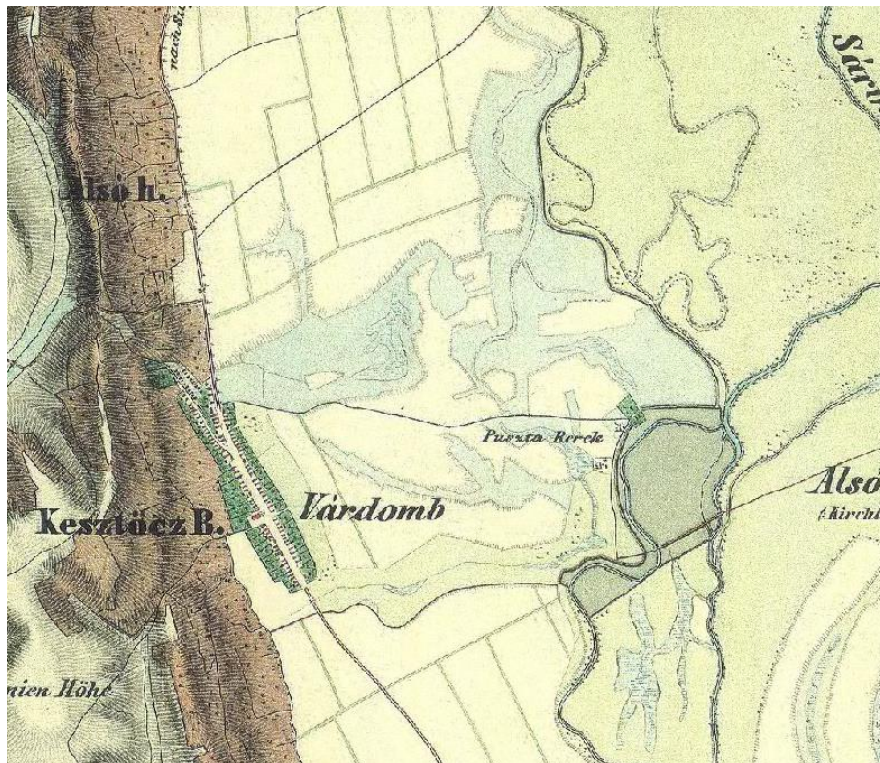
Várdomb a Sárköz és a Szekszárdi dombvidék találkozásánál fekszik. A község a szomszédos településekhez viszonyítva viszonylag kicsi közigazgatási területtel rendelkezik, amely a történelmi folyamatok következménye. A Sárköz településhálózata a földrajzi adottságok és történelmi viszonytárságok miatt ritka, nagy- és középfalvas rendszerű.

Várdomb közigazgatási területének keleti része síkvidéki, nyugati része pedig dombvidéki jellegű.

Az I. katonai felmérés térképén (1763-1787) már látható a település. A síkvidéki területek jelentős részét mocsárként, lápként, a dombvidéki területeket szőlővel művelt területként jelölték. A táj jellege a II. katonai felmérés idején (1806 – 1869) annyiban változott, hogy a mocsaras területek kis mértékben visszahúzódtak. A Szekszárd irányába tartó főút mentén fasort is jelöltek.

1. kép: Várdomb közigazgatási területe a I. katonai felmérés idején (1763-1787)

2. kép: Várdomb közigazgatási területe a II. katonai felmérés idején (1806-1869)

Napjainkban a tájhasználatban a szántóföldi kultúra, valamint a domboldalon a szőlőművelés a meghatározó.

A belterület az alapítástól számítva folyamatosan bővült, valamint külterületen is létrejöttek mezőgazdasági üzemek, és még napjainkban is érzékelhető a település rurális jellege.

2.1.3. Településszerkezet (településkép és utcaképek, telekszerkezet és telekhasználat, beépítési mód és épülettípusok)

A településképet a síkvidéki jelleg és a domboldalak prэшázás szőlőterületei határozzák meg, amelyek találkozásában fekszik a település. A belterület fő tengelye a néhány kisebb teresedéssel tagolt Kossuth Lajos utca, amelynek mentén csaknem kizárólag földszintes házak sorakoznak rendezetten. A Kossuth utca nyugati oldalán álló templom tornya a legmeghatározóbb vertikális településképi elem. A domboldalra felfutó régi utcák szűk keresztmetszetűek, fásítatlanok (Dózsa György utca, József Attila utca). Az utóbbi évtizedek néhány tervezett utcáját szabályos, szélesebb keresztmetszettel alakították ki (Hegyalja utca, Pilisi utca, Római utca, Táncsics Mihály utca).

A település fő utcája a Kossuth Lajos utca, amely mentén helyezkednek el az intézmény-, szolgáltató-, kereskedelmi épületek és a szakrális építmények is a lakóépületek mellett. Az utcaképet a lakóépületek tömegeitől, beépítésétől eltérő közösségi épületek teszik változatosabbá.

3-6. kép: Jellemző várdombi utcaképek

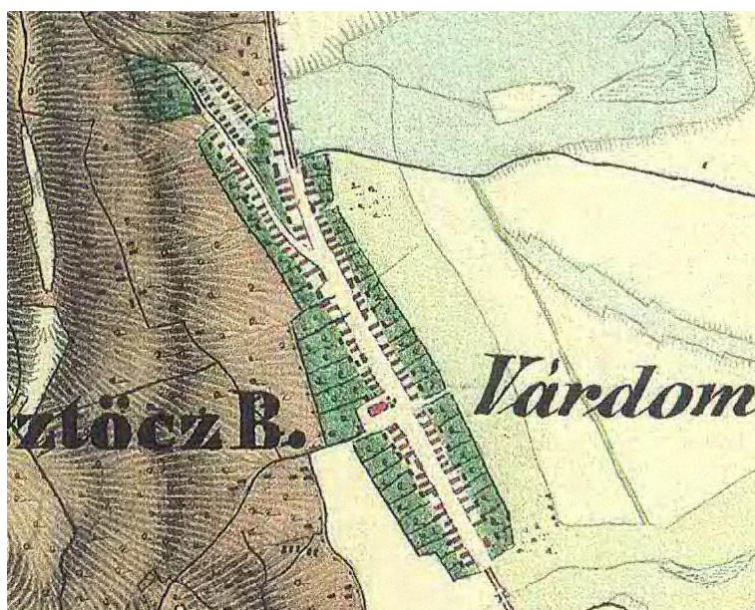
2.1.4. Településszerkezet és területhasználat:

Az I. katonai felmérésen már látszik a fő utca, annak mentén szabályosan telepített házakkal, valamint a domboldalakra felfutó kis utcák, közök. A II. katonai felmérésen látható, hogy a település tovább bővült, jellemzően a mai Kossuth utca északi és déli irányú folytatásaként. A Kossuth utca, mint fő tengely egyes helyeken kiszélesedett, teresedések figyelhetők meg.

A domboldalakra felfutó utcáknál a spontán fejlődés, a környezethez való idomulás szándéka érzékelhető, amely a településszerkezetet alapvetően meghatározza. A község a vízrajzi viszonyok, valamint a termőföldek nagy értéke miatt a síkvidéki területek felé nem terjeszkedett. A belterületen kívül mezőgazdasági telephelyek a külterületen (Óberek- és Újberekpuszta) jöttek létre, illetve a zártkerti területen található még prэшázak, pincék.

7. kép: Várdomb belterülete az I. katonai felmérés térképen

8. kép: Várdomb belterülete az II. katonai felmérés térképen

Az utóbbi évtizedekben a település néhány újabb utcával bővült (Hegyalja utca, Római utca), azonban a terjeszkedés az eredeti településszerkezetet, az „úti falu” jelleget érdemben nem változtatta meg.

9. kép: Várdomb belterülete napjainkban

2.1.5. Településkarakter: telekszerkezet és telekhasználat, beépítési mód és épülettípusok

A település telekszerkezetét vizsgálva megállapítható, hogy a településszerkezet kialakulásának korai spontán, illetve későbbi tervezett jellege miatti kettősség itt is megfigyelhető. A Kossuth utca mentén alakult ki a település, amelyre a fésűs beépítésű, 1000 - 1500 m²-es, hosszúkás telkek fűződnek. A domboldalakra felfutó utcák telkei ennél kisebbek és vannak kifejezetten apró telkek, jellemzően a József Attila és Dózsa György utcákban, ahol 200 m² alatti telkek is találhatóak, itt ugyanis egykor a faluszéli pincefalu volt. A telkek alakja a terephez igazodott, így általában szabálytalan alakúak. Az újabb beépítésű utcákban (pl. Hegyalja utca) a telkek jellemzően szabályos téglalap alakúak, és 1000 m² körüli területűek.

A településen az oldalhatáron álló, fésűs beépítési mód a legjellemzőbb. Ez egyaránt igaz a településmag, a Kossuth utca, valamint a később kialakult lakótelkek beépítésénél is. Az oldalhatáros beépítés mellett a Kossuth utcában a településközpontban a hézagosan zárt sorú, zárt sorú beépítés is megfigyelhető helyenként, amely inkább a Sárköz polgárosodó családok által lakott ingatlanokra jellemző beépítési mód. Ezen felül néhány esetben keresztcsűrös beépítés is megfigyelhető, ahol a gazdasági épületet a lakóház mögött, arra merőlegesen befordították.

A XIX-XX. század fordulóján épült fésűs beépítésű lakóházak még jellemzően oldaltornácosak voltak. A tornácoszlopok faragott, esztergált kivitelben, illetve a módosabb portáknál téglából falazott módon is készülhettek. A Sárközben a falazott tornác-pilléreknek több típusa is kialakult.

Várdombon jellemzően a négyzet keresztmetszetű pillérek terjedtek el, de előfordul kör keresztmetszetű tornácoszlop is.

A település épületeinek nagy részét fokozatosan átalakították, felújították, bővítették, de így is található néhány épület a Sárközre jellemző gazdagon díszített homlokzattal.

A belterületen kívül a szőlőhegyen is találhatóak jellegzetes népi épületek, prэшázak, amelyek általában L alaprajzúak és látványos homlokzati ornamentikával rendelkeznek.

12-13. képek: A Hegyalja utca szabályos telekkialakításai, valamint a Kossuth utca egy szakaszának beépítése

14-17. képek: Tornácoszlopok

18 – 21. képek: Ablakok

22 – 25. képek: Ajtók, kapuk

26 -28. képek: Homlokzat-részletek

2.1.6. Védettségek: régészeti és műemléki egyedi és területi:

a) Műemlékek

Az építészeti értékvédelem jogi jellege szerint országos vagy helyi szintű. Országosan védett a műemlék, a műemléki érték, a nyilvántartott műemléki érték, a műemléki jelentőségű terület és a műemléki környezet.

A műemlék, a műemléki érték, a nyilvántartott műemléki érték fogalma a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 7. § alapján:

„15. Műemlék: olyan nyilvántartott műemléki érték, amelyet jogszabállyal védetté nyilvánítottak.

17. Műemléki érték: minden olyan építmény, kert, temető, temetkezési hely vagy sírjel, terület (illetve ezek maradványa), valamint azok rendeltetésszerűen összetartozó együttese, rendszere, amely hazánk múltja és a közösségi hovatartozás-tudat szempontjából kiemelkedő jelentőségű történeti, művészeti, tudományos és műszaki emlék, alkotórészeivel, tartozékaival és berendezési tárgyaival együtt.

22. Nyilvántartott műemléki érték: a közhiteles nyilvántartásba vett, e törvény alapján általános védelem alatt álló műemléki érték.”

A műemléki környezet fogalma a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 20. § alapján:

„(1) Műemléki környezetnek minősülnek

a) a – (3) bekezdés szerinti kivétellel – műemlékkel vagy műemléki jelentőségű területtel közvetlenül határos telkek, a kapcsolódó közterületszakaszok és a közterületszakaszokkal határos ingatlanok, amelyek a Kötv. 71. § (1) bekezdés d) pontja szerinti központi, közhiteles nyilvántartásban (a továbbiakban: nyilvántartás) szerepelnek vagy

b) a védettségről szóló döntésben ettől eltérően kijelölt ingatlanok.

(2) A nyilvántartott műemléki érték műemlékké nyilvánításakor műemléki környezetnek jelölhető ki

a) a nyilvántartott műemléki érték telkéhez kapcsolódó, azzal közvetlenül határos telek, továbbá

b) az a) pontban meghatározott telkek által kijelölt közterület-szakasz és az ehhez kapcsolódó telkek vagy telekrészek, különösen

ba) amelyen az esetleges építési vagy más tevékenységek a műemlékké nyilvánítandó nyilvántartott műemléki érték állagát közvetlenül befolyásolhatják, vagy

bb) amelyen a műemlékké nyilvánítandó nyilvántartott műemléki érték megjelenését, értékeinek érvényesülését közvetlenül befolyásoló építmény áll vagy építhető.

(3) A (2) bekezdés szerinti kijelölés hiányában műemléki környezet nem jön létre.”

b) Helyi védettségre javasolt építmények

Az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény 57. § (1) bekezdése szerint „Az építészeti örökségnek azok az elemei, amelyek értékük alapján a 56. § szerint nem részesülnek országos egyedi műemléki védelemben, de a sajátos megjelenésüknél, jellegzetességüknél, településképi vagy településszerkezeti értéküknél fogva a térség, illetőleg a település szempontjából kiemelkedőek, hagyományt őriznek, az ott élt emberek és közösségek munkáját és kultúráját híven tükrözik, a **helyi építészeti örökség** részét képezik.”

A településképi védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvény és a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló kormányrendelet 23/A. § értelmében az Önkormányzat által megalkotott Településképi-védelmi rendelet helyezi védelem alá a helyi védelemre érdemes objektumokat, amelyekre vonatkozó előírásokat szintén e rendelet tartalmazza.

A település nem tartozik világörökségi, illetve világörökségi várományos területbe.

2.1.7. Az örökségi értékek elemzése:

A településen található műemlék – római katolikus templom - Várdomb legértékesebb építészeti örökségét képezi, amely napjainkban is a településképet, a településszerkezetet alapvetően meghatározza.

A műemléken kívül a helyi védelemre érdemes lakóházak, középületek és szobrok, keresztek képezik az épített örökség meghatározó részét, amelyek elszórtan találhatók a község belterületén és az ehhez csatlakozó szőlőhegyen.

2.1.8. Területhasználat és területi állapot a kulturális örökség összefüggésrendszerében:

A műemléki értéket képviselő templom a településmagban helyezkedik el, lakó- intézmény- és szolgáltató épületek között.

A helyi védelemre javasolt építmények közül a lakóépületek falusias lakóterületen, a szőlőhegyi préházak kertes mezőgazdasági területen, a köztéri alkotások pedig jellemzően közlekedési területen találhatók.

a) A védett műemléki értékek települési értékleltára

(Lásd: M1 számú örökségvédelmi értékvizsgálati adatlapot)

Műemléki védelem alatt álló építmények és műemléki környezetek							
törzsszám	azonosító	védelem státusza	védelem fajtája	helyrajzi szám	cím	név	
4227	8792	műemléki védelem	műemlék	387	Kossuth Lajos u.	római katolikus templom	
4227	22706	műemléki védelem	műemléki környezet	129, 132, 386, 388, 389, 390/1, 402, 97, 98	-	r. k. templom műemléki környezete	

b) A helyi építészeti örökség települési értékleltára

(Lásd: 1 - 29. sorszámú örökségvédelmi értékvizsgálati adatlapokat).

Helyi védelemre javasolt építmények listája VÁRDOMB			
Sorszám	Helyrajzi szám	Utca, házszám	Megnevezés
1.	313/4	Kossuth L. utca	Kereszt, szoborfülke , emlékmű
2.	314	Kossuth L. utca 99.	lakóépület
3.	315	Gábor Á.u. 1.	lakóépület
4.	362/1	Gábor Á.u. 20.	lakóépület
5.	1712	zártkert	gazdasági épület
6.	1590/5	zártkert	gazdasági épület
7.	1598	zártkert	gazdasági épület
8.	424/2	Kossuth L. utca	kereszt
9.	106	Kossuth L. utca 152.	lakóépület
10.	395	Kossuth L. utca 139.	lakóépület
11.	1630	Temető	Kápolna, stációk, kereszt
12.	252	Petőfi S. u.	szobor
13.	251/2	Kossuth L. utca 89.	épület
14.	313/1	Kossuth L. utca 91.	épület
15.	83	Kossuth L. utca 110.	lakóépület
16.	379	Kossuth L. utca 111.	lakóépület
17.	86	Kossuth L. utca 116.	lakóépület
18.	384	Kossuth L. utca 121.	épület, kerítés
19.	386	Kossuth L. utca 125.	lakóépület
20.	387	Kossuth L. utca	kereszt
21.	389	Kossuth L. utca	emlékmű
22.	97	Kossuth L. utca 136.	épület
23.	249	Kossuth L. utca 83.	épület
24.	1719	zártkert	gazdasági épület
25.	1722	zártkert	gazdasági épület
26.	1736	zártkert	gazdasági épület
27.	1755	zártkert	gazdasági épület
28.	156/1	Józan dűlő 3.	lakóépület
29.	05/5	Újberek	épület

Az Önkormányzat a településkép-védelméről szóló 14/2017. (XII. 19.) rendeletében az alábbi objektumokat helyezte helyi védelem alá.

Helyi védelem alatt álló építmények			
Sorszám	Helyrajzi szám	Utca, házszám	Megnevezés
1.	313/4	Kossuth L. utca	Kereszt, szoborfülke , emlékmű
8.	424/2	Kossuth L. utca	kereszt
11.	1630	Temető	Kápolna, stációk, kereszt
12.	252	Petőfi S. u.	szobor
18.	384	Kossuth L. utca 121.	épület, kerítés
19.	386	Kossuth L. utca 125.	lakóépület
20.	387	Kossuth L. utca	kereszt
21.	389	Kossuth L. utca	emlékmű

3. A rendezés során tervezett változások hatáselemzése

3.1. A települési értéktárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

3.1.1. Településhálózati és tájhasználati változás

Várdomb község településhálózati szerepkörében, valamint a táj használatát illetően hosszú távon nem várható számottevő változás.

3.1.2. Településszerkezeti, területhasználati és beépítettségi változás

Az új településfejlesztési koncepcióban foglalt célok, valamint az új településrendezési eszközök jelentős településszerkezeti-, területhasználati-, beépítettségi változást nem okoznak sem a belterületen, sem a külterületen. Kisebb volumenű új lakóterület, valamint gazdasági terület-fejlesztés várható.

3.1.3. Infrastrukturális változás

A községet érintően jelentős infrastrukturális változás nem várható a településfejlesztési koncepcióban szerepeltetett célok alapján.

A tervezett kerékpárutak jövőbeni megvalósítása nem jár jelentős területigénnyel, beavatkozással.

3.1.4. Történeti településszerkezetet érintő következmények

A településszerkezetet érintő érdemi változás nem várható. Új lakóterületek, valamint gazdasági területek helykijelölése az örökségvédelmi szempontok figyelembevételével történhet.

4. A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában tervezett változások hatásai

4.1. A történeti településre, település- és tájszerkezetre irányuló hatások

4.1.1. Természeti, táji hatások

A településfejlesztési koncepció javaslatai a természeti elemek, a táji értékek fennmaradását nem veszélyeztetik.

4.1.2. A településképfeltárulásának változásai

A terv nem tartalmaz a belterületen jelentős funkcionális változást. A területek beépítési intenzitása, a megengedett építmény-magasságok a kialakult állapotokhoz igazodnak, így a településképfeltárulásának jelentős változásával nem kell számolni.

4.1.3. Településkarakter változásának hatásai

A településkarakter jelentős változásával nem kell számolni. Megjegyzendő, hogy a településkarakter védelme a jövőben már nem elsődlegesen a településrendezési eszközök, hanem a településképi rendelet hatásköre.

4.2. A települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre irányuló hatások

A településfejlesztési koncepció nem irányoz elő olyan fejlesztést, ami a műemléki értékekre (r.k. templom) bármilyen érdemi hatással lenne.

5. Értékvédelmi terv

5.1. Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények

5.1.1. Az értékleltárban szerepeltetett létesítmények értékeinek megőrzését elősegítő szempontok és konkrét követelmények

- a) Az értékleltárban szereplő létesítményeket jó karban kell tartani;
- b) Az értékleltárban szereplő létesítmények lebontását meg kell tiltani;
- c) Az értékleltárban szereplő létesítményeken vagy közvetlen környezetükben csak olyan építési beavatkozás (átalakítás, bővítés, új épület elhelyezés) engedhető meg, ami a védett érték megjelenését nem rontják, értékeinek hosszú távú fennmaradását nem veszélyeztetik.
- d) Az értékleltár alapján védelem alá helyezett objektumok felújítására, karbantartására állami, illetve önkormányzati támogatási lehetőségeket kell biztosítani.

5.1.2. Műemléki értékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának lehetőségei

A műemlék római katolikus templom megfelelő műszaki állapotban van, fenntartásáról az egyházközség gondoskodik. A templom bárki számára megtekinthető.

5.1.3. Műemlékek megújulásának és fenntarthatóságának gazdasági esélyei

A templom egyházi tulajdonban van, további felújításokhoz, karbantartásokhoz szükséges anyagi háttérrel egyházi, vagy pályázati forrásokból lehet biztosítani.

5.1.4. Az értékleltárban szerepeltetett létesítmények értékeit érintő fejlesztési, rendezési és hasznosítási típusú feladatok meghatározása

Az értékleltárban szereplő lakóépületek és szőlőhegyi préházak hosszú távú fennmaradásának legfőbb esélye az ingatlanok rendeltetésszerű használatában rejlik. Az esetleg megüresedő, vagy nem lakott ingatlanok számára mielőbb jó gazdát kívánatos szerezni, ebben az Önkormányzatnak komoly felelőssége van.

5.1.5. Az értékek védelmét szolgáló egyedi vagy sajátos szabályok

Műemlékek esetében a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet írja elő a védelemmel kapcsolatos szabályokat.

Helyi védelem alatt álló építményeknél az Önkormányzat Településkép-védelmi rendelete határozhat meg olyan előírásokat, amelyek a helyi értékek védelmét szolgálják.

6. Önkormányzati feladatok meghatározása

- a) Az Önkormányzat feladata elkészíttetni a jellegzetes települési karakterjegyeket, településképi jellemzőket bemutató Településképi Arculati Kézikönyvét, amely az építészeti értékeket is bemutatja.
- b) A helyi építészeti örökség feltárására, számbavételére, védetté nyilvánítására, fenntartására, a védelem megszüntetésére, a védettséggel összefüggő korlátozásokra, kötelezettségekre, a védett helyi építészeti örökség nyilvántartására vonatkozó helyi védelmi előírásokat –amelyek a településkép-védelmi rendeletben találhatóak – az önkormányzatnak figyelemmel kell kísérnie. Amennyiben szükséges, az épített környezet megóvása érdekében módosítani kell a rendeletet.
- c) A településfejlesztési koncepció, a településképi arculati kézikönyv, a településképi rendelet, a településrendezési eszközök készítésének idején – és várhatóan azt követően is – az önkormányzat települési főépítészt foglalkoztat, aki szakmai munkájával segíti többek között az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését, fejlesztését.
- d) Az Önkormányzatnak minden eszközével törekednie kell a település hagyományainak, épített örökségének megóvására, népszerűsítésére, és a fennmaradásuk elősegítéséhez szükséges anyagi források előteremtésére.

7. Összefoglalás

Jelen örökségvédelmi hatástanulmány Várdomb község településrendezési eszközeihez és településfejlesztési koncepciójához készült a Kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV törvény, valamint a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet figyelembe vételével.

A településfejlesztési koncepcióban megfogalmazott célok és az azokhoz kapcsolódó fejlesztések a társadalom, a környezet, gazdaság egységeire bontva fogalmazódtak meg.

A célok és javaslatok között a környezetvédelem, természetvédelem, épített környezet védelme, valamint a település esztétikusabbá tétele kiemelt figyelmet kap.

A településfejlesztési koncepcióban foglaltak Várdomb község meglévő értékeire alapozva irányozzák elő a településfejlesztést, valamint a település rendezését.

Az értékek között az épített környezet megőrzendő elemei kiemelt figyelmet kapnak. Az országos védelem mellett helyi településképi rendeletben kell a település értékeit óvni.

A településfejlesztési koncepcióban, valamint a településrendezési eszközökben megfogalmazódott fejlesztések a természeti és épített környezet értékeinek megőrzése mellett megvalósíthatók.

Nyilatkozat:

A tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak. A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 84. § (2) bekezdés c) pontja szerint előírt jogosultsággal rendelkezem.

Szekszárd, 2018. január

.....

Hajba Csaba

*okl. építészmérnök, településtervező
TT 17-1497*

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 1.****CÍM:**

Település: Várdomb

Utca, házszám: Kossuth u.

Hrsz: 313/4

JELENLÉGI VÉDELEM:**JAVASOLT VÉDELEM:**

helyi védelem

AZ ÉPÍTMÉNYJELENLÉGI RENDELTETÉSE:

szoborfülke, kereszt, emlékmű

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

A Kossuth utca teresedésében található a talapzatos kőkereszt és szoborfülke.

A művelődési ház előtti kertben található az 1956-os emlékmű.

VÉDENDŐ:

Kereszt, szoborfülke, emlékmű.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt a szoborfülke meszelése.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 2.****CÍM:****Település:** Várdomb**Utca, házszám:** Kossuth u. 99.**Hrsz:** 314**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**

helyi védelem

AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:

lakóépület

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

Az oldalhatáron álló lakóházat utcára merőleges nyeregtetővel létesítették. Az utcai homlokzaton a tornácajtó az eredeti. A jelenlegi egy ablak helyett feltehetően két keskenyebb osztott üvegezésű ablak volt látható.

Az udvari homlokzatot mellvéd nélküli, pilléres tornácsor határolja.

VÉDENDŐ:

Az épülettömege, udvari homlokzata.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt az utcai homlokzat rekonstrukciója fellelhető korabeli fotók alapján, az eredeti utcai nyílásrend (tornácajtó + 2 ablak) visszaállításával.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 3.****CIM:****Település:** Várdomb**Utca, házszám:** Gábor Á. u. 1.**Hrsz:** 315**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**
helyi védelem**AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

lakóépület

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

Az utcára merőleges nyeregtetős, csonkakontyolt lakóházat feltehetően a XIX. század végén építették. Az utcai homlokzat eredeti nyílásrendje feltehetően: 2 ablak + tornácajtó. A két ablak helyett egy nagyobb ablak került beépítésre. Az udvari homlokzat karakteres eleme a mellvéd nélküli falazott oszlopos tornáca.

VÉDENDŐ:

A lakóépület tömege, udvari homlokzata.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt az utcai homlokzat eredeti nyílásrendjének visszaállítása, rekonstrukciója.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 4.****CÍM:**

Település: Várdomb

Utca, házszám: Gábor Á. u. 20.

Hrsz: 362/1

JELENLEGI VÉDELEM:**JAVASOLT VÉDELEM:**

helyi védelem

AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:

lakóépület

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

A feltehetően a XX. század elején épített lakóház utcára merőleges nyeregtetővel létesült. Utcai homlokzatán fellelhetők az eredeti vakolatsávok.

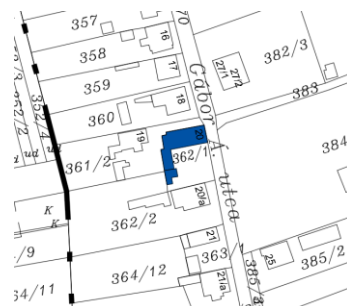
Udvari homlokzatának karakteres eleme egyenes záródású oszlopos tornáca. Az udvari homlokzat ablakai, nyílásrendje eredeti kialakítású.

VÉDENDŐ:

A lakóépület tömege, homlokzatai.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt az utcai homlokzat rekonstrukciója fellelhető korabeli fotók, illetve a településen található hasonló építési idejű és kialakítású házak eredeti kialakításának figyelembe vételével (2 ablak + tornácajtó kialakítása).

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 5.****CIM:****Település:** Várdomb**Utca, házszám:** zártkert**Hrsz:** 1712**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**
helyi védelem**AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

gazdasági épület - prэшáz

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

Az L alaprajzú nyeregtetős prэшázat feltehetően a XIX. század második felében építették. Az épület útra néző homlokzata gazdagon tagolt, díszített. Az udvari homlokzat karakteres elemei a falazott tornácoszlopok.

VÉDENDŐ:

A gazdasági épület tömege, homlokzatai.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt az épület homlokzatainak felújítása.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP

SORSZÁM: 6.

CIM:

Település: Várdomb

Utca, házszám: zártkert

Hrsz: 1590/5

JELENLEGI VÉDELEM:

JAVASOLT VÉDELEM:
helyi védelem

AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:
présház

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

Az épület nyeregtetővel létesült, keleti fő homlokzata gazdagon díszített, vakolatsávokkal tagolt. A déli homlokzaton mellvéd nélküli oszlopos tornác található.

VÉDENDŐ:

a gazdasági épület tömege, homlokzatai.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt az épület teljes felújítása.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 7.****CIM:****Település:** Várdomb**Utca, házsám:** zártkert**Hrsz:** 1598**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**

helyi védelem

AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:

gazdasági épület

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

A présház az úttal párhuzamos nyeregtetővel létesült a XIX. század végén. Az épületet az elmúlt években felújították az eredeti pinceajtó, felirati tábla meghagyásával.

VÉDENDŐ:

A gazdasági épület tömege, főhomlokzata.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt a két vasbeton tornácoszlop fehérre festése, vagy kiváltása.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 8.****CÍM:****Település:** Várdomb**Utca, házszám:** Kossuth L. u.**Hrsz:** 424/2**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**

helyi védelem

AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:

kereszt

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

A talapzaton álló kőkereszt a Kossuth L. utca és a Pilisi utca csatlakozásánál található.

VÉDENDŐ:

A kereszt.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt a kereszt felújítása kőrestaurátor bevonásával.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 9.****CÍM:****Település:** Várdomb**Utca, házszám:** Kossuth L. u. 152.**Hrsz:** 106**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**

helyi védelem

AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:

Lakóépület

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

Az utcára merőleges tengellyel létesített lakóház feltehetően a XIX. század végén épült. Az utcai homlokzatot átalakították, a tornácajtó eredeti. Az udvari homlokzat karakteres eleme az egyenes záródású oszlopos tornáca. A gazdasági épület a lakóépületre merőleges tengellyel, a főépülettel egybeépítve létesült.

VÉDENDŐ:

Az épület tömege, udvari homlokzata.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt az utcai homlokzat nyílásrendjének helyreállítása (2 ablak + tornácajtó).

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 10.****CÍM:**

Település: Várdomb

Utca, házszám: Kossuth u. 139.

Hrsz: 395

JELENLÉGI VÉDELEM:**JAVASOLT VÉDELEM:**

helyi védelem

AZ ÉPÍTMÉNYJELENLÉGI RENDELTETÉSE:

lakóépület

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

A lakóépületet utcára merőleges nyeregtetővel építették. Az utcai homlokzatot vakolatsávok tagolják, az ormfalon 2 íves padlásszellőző található. A 2 osztott üvegezésű ablak vakolatkeretes. A tornácajtót befalazták. Az udvari homlokzatot feltehetően tornác zárta, amelyet beépítettek.

VÉDENDŐ:

A lakóépület.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt a homlokzatok rekonstrukciója fellelhető korabeli fotók, illetve a település hasonló adottságú épületeinek figyelembe vételével.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 11.****CÍM:**

Település: Várdomb

Utca, házszám: Temető

Hrsz: 1630

JELENLEGI VÉDELEM:**JAVASOLT VÉDELEM:**

helyi védelem

AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:

kereszt, kápolna +stációk

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

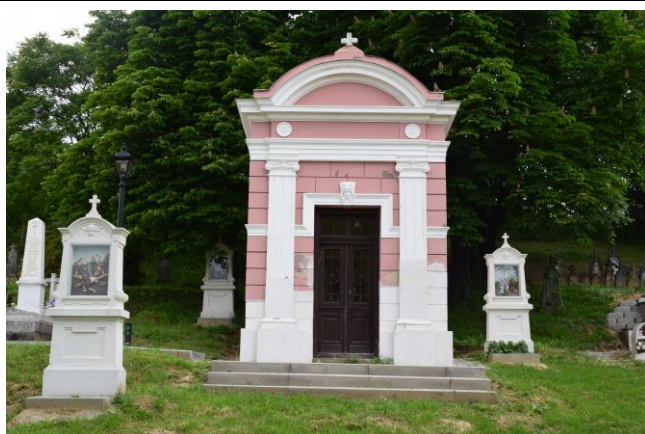
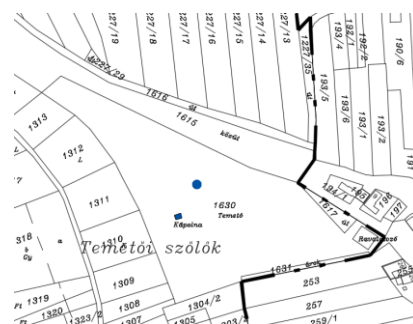
A temető magaslati pontján áll a kápolna, előtte a stációk. A talapzaton álló kereszt a kápolnától déli irányban található. A temető és környezete karbantartott.

VÉDENDŐ:

A kápolna, a stációk, a kereszt.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt a kereszt felületi felújítása.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 12.****CIM:****Település:** Várdomb**Utca, házszám:** Petőfi S. u.**Hrsz:** 252**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**
helyi védelem**AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

Szent Vendel szobor

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

A Petőfi utca és a Kossuth utca csatlakozásánál található a talapzaton álló, festett Szent Vendel szobor. A szobrot kerítés veszi körül, a környezete gondozott.

VÉDENDŐ:

A szobor.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt a festett felületek javítása, ahol szükséges.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 13.****CIM:****Település:** Várdomb**Utca, házszám:** Kossuth u. 89.**Hrsz:** 251/2**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**

helyi védelem

AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:

gazdasági épület

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

Az épület a Kossuth I. utcában a Petőfi Sándor utca csatlakozásánál található, amelyet a Kossuth utcával párhuzamos tengellyel létesítettek. A főhomlokzat nyílásrendje: 2 ablak, középen pinceajtó. Az ablakok zsalugáteresek, az ajtó kazettás.

VÉDENDŐ:

Az épület tömege, főhomlokzata.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Korrekciót nem igényel.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 14.****CIM:****Település:** Várdomb**Utca, házszám:** Kossuth u. 91.**Hrsz:** 313/1**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**
helyi védelem**AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**
vendéglő**AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:**

Az épület a Kossuth utca teresedésében található, annak egyik fő térhatároló elemeként. Az épület eredetileg is fogadóként működhetett, amely funkció napjainkra is megmaradt. Az épület karakteres eleme tornácos főbejárata.

VÉDENDŐ:

Az épület tömege, homlokzatai.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Korrekciónak nem igényel.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 15.****CIM:****Település:** Várdomb**Utca, házszám:** Kossuth u. 110.**Hrsz:** 83**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**
helyi védelem**AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

lakóépület

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

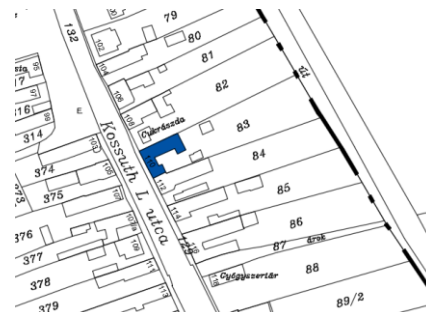
Az épület U alaprajzú, a telek keretes, zárt sorú beépítésű. A lakóház utcai homlokzatának nyílásrendje: 2 ablak + kapu + 2 ablak. Az ablakok osztott üvegezéssel készültek.

VÉDENDŐ:

A lakóépület tömege, utcai homlokzata.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt az utcai homlokzat rekonstrukciója korabeli fotók alapján. (Feltéhetően a homlokzatot vakolatsávok, ablakkeretezések tagolták.)

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 16.****CIM:****Település:** Várdomb**Utca, házszám:** Kossuth u. 111.**Hrsz:** 379**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**
helyi védelem**AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

lakóépület

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

A lakóházat feltehetően a XIX. század végén, a XX. század elején építették. Az épület az utcára merőleges nyeregtetővel létesült. Utcai homlokzatának nyílásrendje: tornácajtó + 2 zsalugáteres ablak. Az udvari homlokzat karakteres eleme oszlopos tornáca.

VÉDENDŐ:

A lakóépület tömege, homlokzatai.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Korrekció nem szükséges.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP

SORSZÁM: 17.

CIM:

Település: Várdomb

Utca, házszám: Kossuth u. 116.

Hrsz: 86

JELENLEGI VÉDELEM:

JAVASOLT VÉDELEM:
helyi védelem

AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:

lakóház

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

Az épület feltehetően a XIX. század, XX. század fordulóján épült és a polgárosodás jegyeit hordozza. Az utcai homlokzat nyílásrendje: 3 ablak + kapu + 2 ablak. Az ablakkeretezések, a téglarchitektúra alkalmazása teszi mozgalmassá az épületet.

VÉDENDŐ:

Az épület tömege, homlokzatai.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

A pala helyett kerámia tetőcserép alkalmazása javasolt héjazatként.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 18.****CÍM:**

Település: Várdomb

Utca, házszám: Kossuth u. 121.

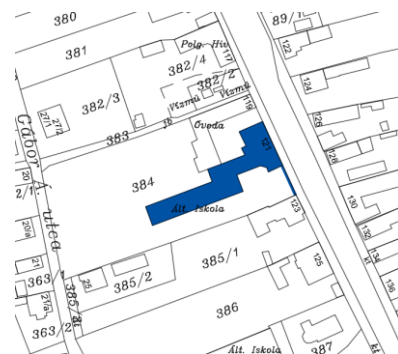
Hrsz: 384

JELENLEGI VÉDELEM:**JAVASOLT VÉDELEM:**

helyi védelem

AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:

általános iskola épülete

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

A hézagosan zárt sorú beépítésű ingatlan épülete általános iskolaként működik. A téglarchitektúrás utcai homlokzat nyílásrendje 2 + 2 ablak. Az utcai kerítés hangsúlyos pillérekkel, lábazattal, kovácsoltvas elemekkel létesült.

VÉDENDŐ:

Az épület tömege, homlokzatai, a kerítés.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Korrekciót nem igényel.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 19.****CÍM:****Település:** Várdomb**Utca, házszám:** Kossuth u. 125.**Hrsz:** 386**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**
helyi védelem**AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

plébánia épülete

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

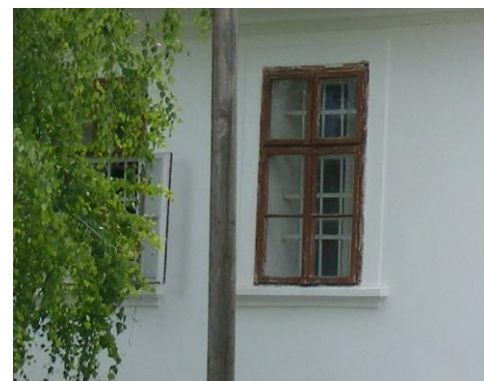
A római katolikus templom szomszédságában építették a plébánia épületét, amelynek tömegével, utcai homlokzatának kialakításával, nyílásrendjével környezetének meghatározó épülete.

VÉDENDŐ:

Az épület tömege, főhomlokzata.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Korrekciót nem igényel.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 20.****CIM:****Település:** Várdomb**Utca, házszám:** Kossuth u.**Hrsz:** 387**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**
helyi védelem**AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

kereszt

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

A talapzaton álló kereszt a templom előtt található.

VÉDENDŐ:

A kereszt.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Korrekciót nem igényel.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 21.****CÍM:**

Település: Várdomb

Utca, házszám: Kossuth u.

Hrsz: 389

JELENLEGI VÉDELEM:**JAVASOLT VÉDELEM:**

helyi védelem

AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:

emlékmű

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

A világháborús emlékmű a Kossuth utcában található, a templom mellett. Az emlékmű tetején turul szobor látható.

VÉDENDŐ:

Az emlékmű.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Korrekciót nem igényel.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 22.****CIM:****Település:** Várdomb**Utca, házszám:** Kossuth u. 136.**Hrsz:** 97**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**
helyi védelem**AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

református imaház

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

Az utcával párhuzamos nyeregtetővel kialakított imaház a katolikus templommal szemben található. Az épület utcai homlokzatának nyílásrendje: 3 ablak + kapu. Az utcai homlokzat gazdagon díszített, az ablakok vakolatkeretesek. Az épület romos állapotban van.

VÉDENDŐ:

az épület tömege, utcai homlokzata.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt az épület teljes felújítása.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 23.****CIM:****Település:** Várdomb**Utca, házszám:** Kossuth u. 83.**Hrsz:** 249**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**
helyi védelem**AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

pince épület

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

A gazdasági épület a község központjában található. az épület utcára merőleges nyeregtetővel létesült, ormfala a tetőgerinc fölé emelkedik. A homlokzatot vakolatsávok, valamint az esztétikusan kialakított felirat és cégér teszi mozgalmassá.

VÉDENDŐ:

Az épület tömege, főhomlokzata.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Korrekciót nem igényel.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 24.****CIM:****Település:** Várdomb**Utca, házsám:** zártkert**Hrsz:** 1719**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**
helyi védelem**AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

gazdasági épület

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

Az L alaprajzú présház az elmúlt években újítták fel, melynek gazdagon díszített ormfala (keretes padlásszellőzők, napsugaras motívum) az épület legkarakteresebb eleme.

VÉDENDŐ:

Az épület tömege, főhomlokzata.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Korrekciót nem igényel.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 25.****CIM:****Település:** Várdomb**Utca, házsám:** zártkert**Hrsz:** 1722**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**
helyi védelem**AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

gazdasági épület

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

A szőlőhegyre jellemző L alaprajzú présház utcai homlokzatán látható a két eredeti kialakítású ablak. Az udvari homlokzatokat falazott, vakolt tornácoszlopok szegélyezik.

VÉDENDŐ:

Az épület tömege, homlokzatai.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt az épület teljes felújítása, szerkezeti megerősítése.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

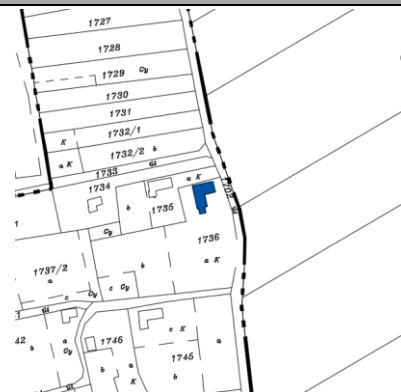
Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 26.****CIM:****Település:** Várdomb**Utca, házszám:** zártkert**Hrsz:** 1736**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**
helyi védelem**AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

gazdasági épület

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

Az L alaprajzú épület a szőlőhegyi népi présházaknak megfelelően L alaprajzú. A sárközi motívumokkal gazdagon díszített főhomlokzat oromfalán az építés éve látszódik: 1889.

VÉDENDŐ:

Az épület tömege, homlokzatai.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Korrekciót nem igényel.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 27.****CIM:****Település:** Várdomb**Utca, házszám:** zártkert**Hrsz:** 1755**JELENLEGI VÉDELEM:****JAVASOLT VÉDELEM:**
helyi védelem**AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

gazdasági épület

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

Az épület a szőlőhegyre jellemző L alaprajzi kialakítással létesült. A főhomlokzat ablakai átépítésre kerültek. Oromfala íves kialakítású.

VÉDENDŐ:

Az épület tömege, főhomlokzata.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt a főhomlokzat rekonstrukciója fellelhető korabeli fotók alapján.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP

SORSZÁM: 28.

CÍM:

Település: Várdomb

Utca, házszám: Józan dűlő 3.

Hrsz: 156/1

JELLENLEGI VÉDELEM:

JAVASOLT VÉDELEM:

helyi védelem

AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:

lakóépület

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

Az L alaprajzú épület főhomlokzatának nyílásrendje: 2 ablak + íves tornácníylás. Az oromfal vakolatdíszei a Sárközre jellemző gazdag kialakítással készültek.

VÉDENDŐ:

Az épület tömege, főhomlokzata.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Javasolt az homlokzatok egységesen fehérre színezni.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**SORSZÁM: 29.****CÍM:**

Település: Várdomb

Utca, házszám: Újberek

Hrsz: 05/5

JELENLEGI VÉDELEM:**JAVASOLT VÉDELEM:**
helyi védelem**AZ ÉPÍTMÉNYJELENLEGI RENDELTETÉSE:**

magtár

AZ ÉPÍTMÉNY ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

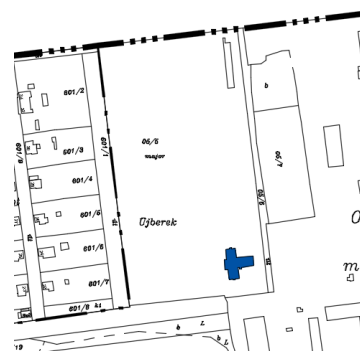
A magtár épülete Újberekben, a mezőgazdasági telephelyen található. Az épület nyeregtetős kialakítású, fehérre vakolt homlokzatait téglafelületek, sávok tagolják.

VÉDENDŐ:

Az épület tömege, homlokzatai.

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Korrekciót nem igényel.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201

Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

ÖRÖKSÉGVÉDELMI ÉRTÉKVIZSGÁLATI ADATLAP**Sorszám: M1****Cím:**

Település: Várdomb
Utca, házszám: Kossuth L. u.
Hrsz: 387

JELENLÉGI VÉDELEM:
Műemléki védelem

Törzsszám: 4227
Azonosító: 8792

AZ ÉPÍTMÉNY MEGNEVEZÉSE:
római katolikus templom

AZ ÉPÜLET ÉS KÖRNYEZETÉNEK LEÍRÁSA:

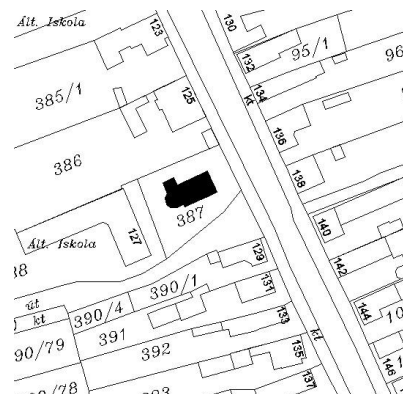
A mai templomot és a plébániát a Theresianumi Uradalom építtette 1787-ben, a melyet a templom kapuja feletti évszám is mutat. A templomot az utóbbi években felújították, környezete rendezett.

MŰEMLÉKI KÖRNYEZET HRSZ-OK:

129, 132, 386, 388, 389, 390/1, 402, 97, 98

KORREKCIÓS JAVASLAT:

Korrektciót nem igényel.

Meridián Mérnöki Iroda Kft

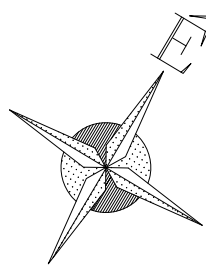
Telefon: 74/419-283 Fax: 74/510-201
Cím: 7100 Szekszárd, Ybl Miklós u. 3.

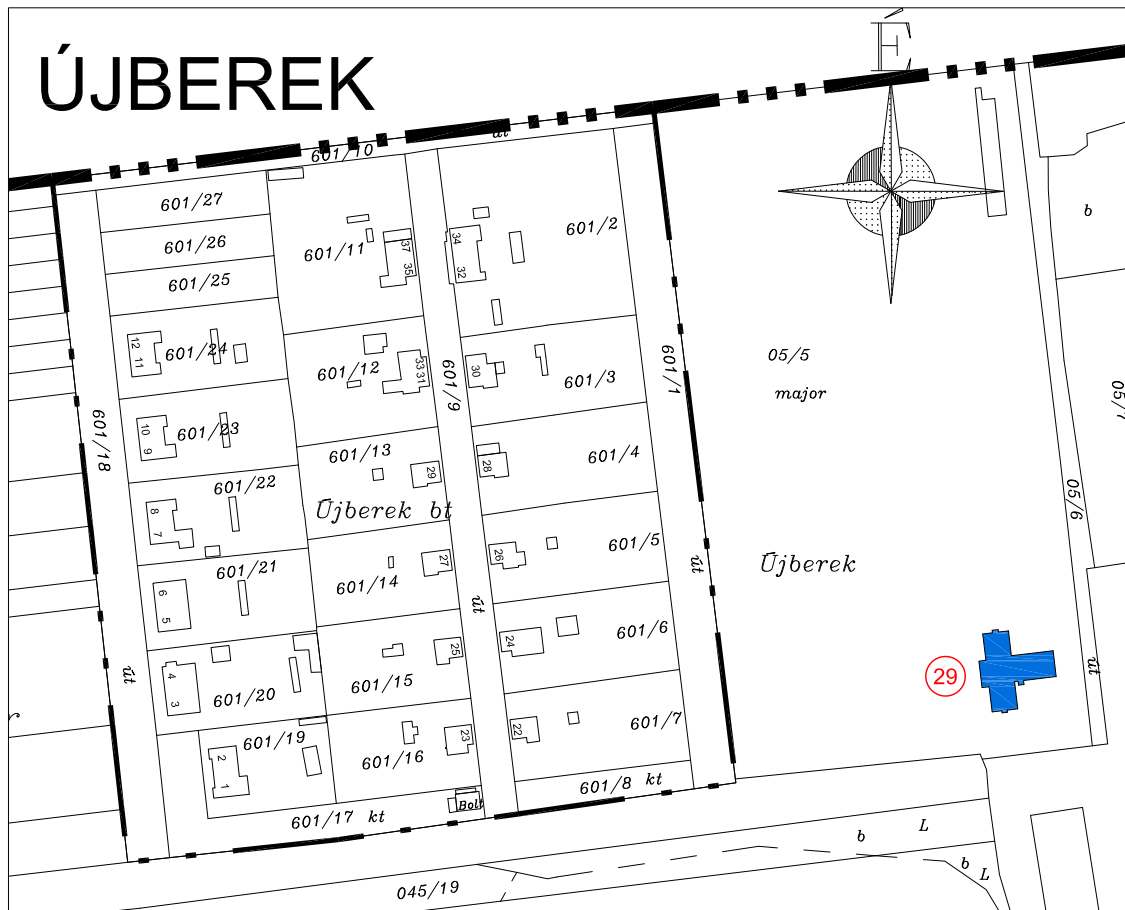
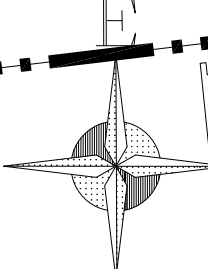
VÁRDOMB

ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKVIZSGÁLAT

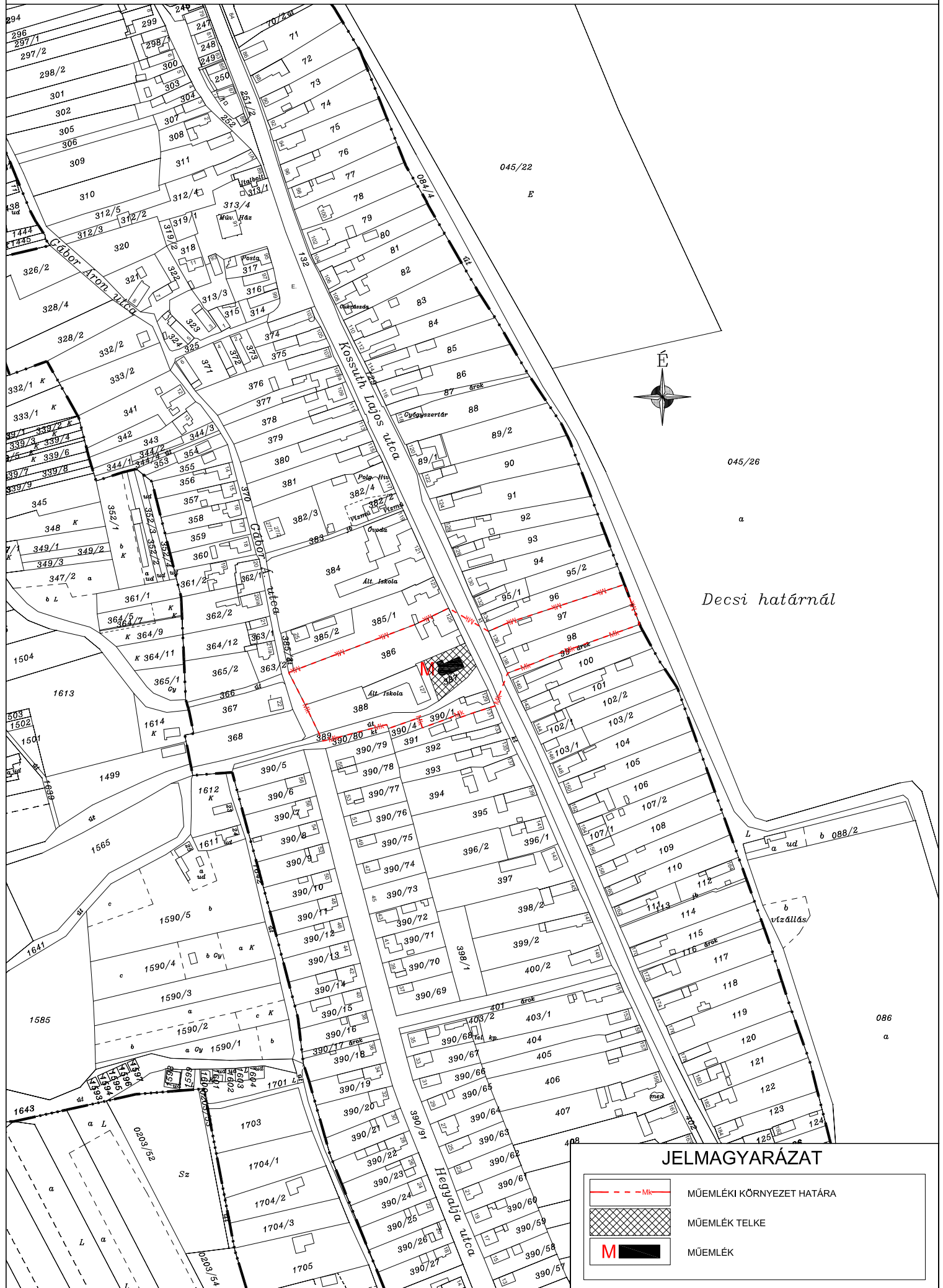
2018.

ÚJBEREK

VÁRDOMB KÖZSÉG ÉPÍTÉSZETI ÉRTÉKVIZSGÁLATA

JELMAGYARÁZAT

	MÜEMLÉKI KÖRNYEZET HATÁRA
	MÜEMLÉK TELKE
	MÜEMLÉK

Örökségvédelmi hatástanulmány

Régészeti szakterületi munkarész

Várdomb község településrendezési eszközeihez

Bevezetés

Az örökségvédelmi hatástanulmány a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012. (XI. 8.) kormányrendeletnek és a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 496/2016. (XII. 28.) Korm. rendeletnek megfelelően a településfejlesztési koncepcióhoz készül.

A hatástanulmány szerkezetét és tartalmát a 2001. évi LXIV. törvény 85/A. § (1) és a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet 68. § (2) bekezdése, illetve utóbbi 12. sz. melléklete határozza meg.

Jelen munkát a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv. alapján szerzői jogi védelem illeti meg. A közölt adatok szerződéstől eltérő célra való felhasználása, régészeti lelőhelyre vonatkozó adatok nyilvánosságra hozása vagy továbbadása csak a szerző engedélyével, a régészeti lelőhely és a műemléki érték nyilvántartásának és védetté nyilvánításának, valamint a régészeti lelőhely és a lelet megtalálójának anyagi elismerésének részletes szabályairól szóló 13/2015. (III. 11.) MvM. rendelet, valamint a muzeális intézményekben folytatható kutatásról szóló 47/2001. (III. 27.) Korm. rendelet szabályai szerint történhet.

A hatástanulmány a rendezési tervhez változtatás nélkül, külön alfejezetként csatolandó.

A vizsgálatnál figyelembe vett, a kulturális örökség régészeti vonatkozásait érintő speciális törvények és rendeletek:

- 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről – amely a földvárak és halmok (temetkezési helyek) védelméről rendelkezik (23. §),
- 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről,
- 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről,
- 2001. évi LXIV. törvény a Kulturális örökség védelméről (a továbbiakban: Kötv.),
- 2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól – az örökségvédelmi hatóság hatósági eljárásait ez alapján végzi,
- 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartó rendszerről – különösen az alábbi szabálysértésnek minősülő cselekmények: lopás, jogtalan elsajátítás, orgazdaság, szándékos rongálás ötvenezer forintot meg nem haladó értékre – 177. § (3) bekezdése szerinti minősített esetei,
- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről – különösen az alábbi bűncselekmények:
  - műemlék vagy védett kulturális javak megrongálása – 357. §,
  - lopás – 370. § (3) bekezdés bb) pontja,
  - rongálás – 371. § (3) bekezdés ba) pontja és (4) bekezdés b) pontja,
  - jogtalan elsajátítás – 378. § (2) bekezdése,
  - orgazdaság – 379. § (3) bekezdés b) pontja szerinti minősített esetei,
- 149/2000. (VIII. 31.) Korm. rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és az Európa Tanács tagállamai között 1992. január 16-án kelt, Vallettában aláírt, a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről,
- 47/2001. (III. 27.) Korm. rendelet a muzeális intézményekben folytatható kutatásról,
- 191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet az örökségvédelmi bírságról,
- 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről,

- 13/2015. (III. 11.) MvM rendelet a régészeti lelőhely és a műemléki érték nyilvántartásának és védetté nyilvánításának, valamint a régészeti lelőhely és a lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól,
- 496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról.

Fogalmi meghatározások

A régészeti elemek vizsgálatát a kulturális örökség védelméről hozott 2001. évi LXIV. törvényben (a továbbiakban: Kötv.) meghatározott – és így a hatástanulmányban alkalmazott – alábbi fogalmi meghatározások alapján végeztük el.

Fenntartható használat (Kötv. 7. § 4.): a védett kulturális örökség olyan módon történő használata – ideértve a kármegelőző és kárcsökkentő tevékenységeket is –, amely nem haladja meg a szakmailag indokolt mértéket és nem vezet az örökség elemeinek állapotromlásához, így biztosított fennmaradásuk a jelen és jövő nemzedékek számára.

Előzetes régészeti dokumentáció (Kötv. 7. § 3): valamely terület régészeti érintettségének tisztázására, a régészeti örökség elemeire vonatkozó ismeretek (különösen a lelőhely jellegének, korának, kiterjedésének és intenzitásának) megszerzésére és pontosítására szolgáló, valamint az ebből következően elvégzendő régészeti feladatellátás formájának, idő- és költségvonzatainak meghatározásához hozzájáruló, az ismert adatok és források feldolgozásával, a lelőhely állapotában maradandó változással nem járó műszeres lelőhely-, illetve leletfelderítés, terepbejárás és próbafeltárás alkalmazásával készült dokumentum.

Gyűjtemény (Kötv. 7. § 6.): a gyűjtői tevékenység eredményeként létrejött, ritkaságából vagy jellegéből adódóan különös jelentőséggel bíró javak összessége, amelynek egységességében megnyilvánuló kulturális értéke meghaladja egyes darabjainak együttes értékét.

Kulturális örökség elemei (Kötv. 7. § 11.): a régészeti örökség, a hadtörténeti örökség régészeti módszerekkel kutatható elemei, a műemléki értékek, valamint a kulturális javak.

Nagyberuházás (Kötv. 7. § 20.): az alábbi, földmunkával járó beruházás:

- a) a bruttó 500 millió forintos értékhatárt meghaladó teljes bekerülési költségű beruházás,
- b)
- c) a Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztő Zrt. által kezelt beruházás,
- d) a védmű-, töltés- és a 2500 hektár alapterületet meghaladó árapasztó- vagy árapasztó tározó-építés, vagy
- e) azon közérdekű célú beruházás, amelynek megvalósítása érdekében a kisajátításról szóló törvény szerint kisajátítást végeztek.

Nyilvántartott régészeti lelőhely (Kötv. 7. § 23.): a közhiteles nyilvántartásba vett, e törvény alapján általános védelem alatt álló régészeti lelőhely.

Megelőző feltárás (Kötv. 7. § 13.): írásbeli szerződés alapján, tudományos módszerrel végzett régészeti feladatellátás (régészeti megfigyelés, próbafeltárás, teljes területű feltárás), amely a földmunkával járó beavatkozások, fejlesztések, beruházások által érintett, nyilvántartott régészeti lelőhelyek feltárására irányul.

Mentő feltárás (Kötv. 7. § 14.): régészeti emlék vagy lelet régészeti feltáráson kívüli, váratlan előkerülése során alkalmazandó, a közvetlenül érintett elemek szakszerű megmentésére irányuló azonnali beavatkozás.

Régészeti emlék (Kötv. 7. § 28.): a régészeti örökség ingatlaneleme.

Régészeti érdekű terület (Kötv. 7. § 29.): valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető.

Régészeti feltárás (Kötv. 7. § 30.): a földmunkával járó beavatkozás, fejlesztés, beruházás esetén feltárással jogosult által végzett lelőhely-felderítés és megelőző jellegű örökségvédelmi tevékenység, melynek szaktevékenységi része a feltárást vezetés, a feltárást dokumentálása, a régésztechnikai feladatellátás, a leletek elsődleges feldolgozása, valamint a geodéziai és térinformatikai feladatok ellátása. Járulékos része a régészeti bontómunka.

Régészeti korú tárgy (Kötv. 7. § 32.): bizonyítottan gyűjteményben fennmaradt, a kulturális javak körébe tartozó, 1711 előtt keletkezett tárgy.

Régészeti lelet (Kötv. 7. § 33.): a régészeti örökség érzékelt, felfedezett, feltárt – jellegénél fogva – ingó eleme, függetlenül attól, hogy eredeti helyéről, összefüggéseiből, állapotából elmozdult, elmozdították-e vagy sem. Nem minősülnek régészeti leletnek a régészeti korú tárgyak.

Régészeti lelőhely (Kötv. 7. § 35.): földrajzilag körülhatárolható terület, amelyen a régészeti örökség elemei történeti összefüggéseikben találhatóak.

Régészeti megfigyelés (Kötv. 7. § 36.): a beruházás földmunkájának régész által a helyszínen történő folyamatos figyelemmel kísérése, szükség esetén a régészeti bontómunka elvégzése és dokumentálása.

Régészeti örökség (Kötv. 7. § 37.): az emberi létnek a föld felszínén, a föld vagy a vizek felszíne alatt és a természetes vagy mesterséges üregekben 1711 előtt keletkezett érzékelhető nyoma, amely segít megismerni az egyetemes kultúrát, az emberiség történetét, kapcsolatát környezetével, valamint hozzájárul az ország területén élt népek és a nemzet történelmének rekonstrukciójához, igazolja, bemutatja, alátámasztja népünk eredetét és fejlődését, továbbá amellyel kapcsolatos információszerezés fő forrásai a feltárás és egyéb kutatási módszerek.

Régészeti védőövezet (Kötv. 7. § 38.): a védetté nyilvánított régészeti lelőhely környezete, amely biztosítja annak fenntarthatóságát, megközelíthetőségét, tájképi védelmét.

Teljes felületű feltárás (Kötv. 7. § 40.): nyilvántartott régészeti lelőhelyen a régészeti örökség elemeinek a földmunkával érintett terület teljes egészén történő feltárása.

Terepbejárás (Kötv. 7. § 41.): minden olyan felszínen végzett kutatás, adatgyűjtés és kiértékelő dokumentálás, amely a régészeti örökség nem ismert elemének felfedezésére vagy a régészeti lelőhely állapotának ellenőrzésére, illetve azonosítására irányul, függetlenül attól, hogy együtt jár-e a leletek összegyűjtésével vagy sem.

Tervásatás (Kötv. 7. § 42.): tudományos célból végzett, tudományos szempontok alapján előre tervezett régészeti feltárás.

Történeti városmag (Kötv. 7. § 44.): a mai városok területén található, az eredeti, történelmi városszerkezetet tükröző, a régészeti örökség elemeit nagy mélységben és több rétegben megőrző, a település több évezredes múltját és folyamatosságát mutató jól lehatárolható, nagyobb összefüggő terület.

Védetté nyilvánított régészeti lelőhely (Kötv. 7. § 45.): miniszteri döntéssel, határozattal vagy e törvény alapján miniszteri rendelettel védetté nyilvánított kiemelkedő történeti és kulturális jelentőségű, nyilvántartott régészeti lelőhely.

Védett örökségi elem (Kötv. 7. § 46.): az e törvény erejénél fogva védelem alatt álló, illetve miniszteri rendelettel vagy hatósági eljárás során védetté nyilvánított kulturális örökségi elem.

Kötv. 7/A. §: A régészeti örökség védelme kiterjed a régészeti örökség felkutatására, értékelésére, számbavételére, nyilvántartására.

Kötv. 8. § (1): A Magyarország határain belül a föld felszínén, a földben, a vizek medrében vagy máshol rejlő vagy onnan előkerülő régészeti lelet állami tulajdon.

A Kötv. 9. §-a kimondja, hogy a régészeti lelőhelyeket – a fenntartható használat elvének figyelembevételével – csak olyan mértékben lehet igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak. A régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni, ennek érdekében régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük a Kötv. 10. §-a alapján.

Általános védelem (Kötv. 11. §): a régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak.

A nyilvántartott régészeti lelőhelyek védetté nyilvánítása (Kötv. 12–16. §): az ország és annak régiói kiemelkedő történeti és kulturális jelentőségű régészeti lelőhelyeit jogszabályban kell védetté nyilvánítani (12. §). A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeken nem lehet olyan tevékenységet folytatni, amely a lelőhelynek akár részleges állapotromlását eredményezheti (13. § (1)). A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeket kiemelten vagy fokozottan védett régészeti lelőhely kategóriába kell sorolni (13. § (3)).

A Kötv. 19.§ (1) bekezdése alapján a földmunkával járó fejlesztésekkel, beruházásokkal, beleértve az ásványi vagyon kitermelését is a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket jogszabályban meghatározott esetekben és módon el kell kerülni.

A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Korm. r.) 5. § (3) bekezdése szerint a földmunkával járó beruházással el kell kerülni

a) a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyet,

b) a nyilvántartott tájképi jelentőségű régészeti lelőhelyet és

c) az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emléket.

Ez alól kizárólag az örökségvédelmi hatóság döntése alapján a belterületen tervezett földmunkával járó beruházások, illetve a természetvédelmi vagy örökségvédelmi célú beruházások képezhetnek kivételt (Korm. r. 72. § (6)).

A Kötv. 19. §-a alapján a régészeti örökség elemei eredeti helyzetükből csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el. A régészeti feltárások költségeit – a jogszabályban meghatározott kivételekkel – annak kell fedeznie, akinek érdekében az elvégzendő földmunka vagy a nyilvántartott régészeti lelőhely bolygatása szükségessé vált.

A régészeti feladatellátás hatósági ár alapján végezhető. A hatósági ár mértékét a Korm. r. 5. sz. melléklete határozza meg.

A Kötv. 82. §-a szerint örökségvédelmi bírsággal kell sújtani azt a természetes vagy jogi személyt és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetet, aki

- jogszabályban engedélyhez kötött tevékenységet védelem alatt álló kulturális örökségi elemen engedély vagy tudomásulvétel nélkül vagy attól eltérő módon végzi,
- a védelem alatt álló kulturális örökség elemeit jogellenesen megsemmisíti vagy megrongálja, valamint
- a védett kulturális örökségi elemet kötelezettségének elmulasztásával veszélyezteti,
- régészeti feltárást feltárási jogosultság nélkül végez,
- nyilvántartott régészeti lelőhelyen a hatóság engedélye vagy nyilatkozata nélkül beruházást valósít meg.

Bírsággal sújtható az, aki a jogszabály által előírt bejelentési kötelezettségének nem tesz eleget.

A bírságot a hatóság szabja ki. A bírság mértéke nyilvántartott régészeti lelőhely esetén az örökségvédelmi bírságról szóló 191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet alapján 10 ezertől 250 millió forintig terjedhet.

1. Örökségvédelmi vizsgálat

a) A település történeti leírása

Várdomb község Tolna megye délkeleti felében helyezkedik el, határa két kistáj területére is kiterjed. A határ nyugati része a Szekszárdi-dombság nevű kistáj területére esik, annak 100–200 méteres tszf. magasságú, jórészt lösszel borított töréslépcsője, míg a határ keleti, a Sárközben fekvő része 86–95 méter tszf. magasságú, alacsony ármentes síkság. A község határának nagysága 9,55 km².

Várdomb Tolna megye azon kevés településeinek egyike, amelynek mai nevén nincs középkori előzménye, Várdomb néven csak a 18. század közepi újraterelítés idején alakult meg, nevét bizonyára az akkor még látható római romok után kapta. A település belterületének déli részén, illetve tőle közvetlenül délkeletre feküdt ugyanakkor Tolna megye egyik jelentős középkori mezővárosa, Kesztlőc, amely azonban a török hódoltságot nem élte túl. Kesztlőc már az 1055-ös tihanyi alapítólevélben is szerepelt, 1074-ben Salamon király Kesztlőc fölött táborozott, johannita rendháza a 13. század első feléből vannak adatok, 1418-ban hetipiacától, 1419-ből pedig országos vásáráról is hallunk, 1494-ben a titeli prépostság egyik Tolna megyei uradalmának központja, 1526-ban a Mohács felé induló sereg egyik táborhelye, II. Lajos augusztus 16-án még itt adott ki oklevelet.

Várdomb határának nyugati részében folyóvíz nincs, a keleti határrész fő vize a 19. századi vízszabályozásig a változó medrű Sárvíz volt, jelenleg a keleti határt részben alkotó Dár-foki-főcsatorna, valamint az északnyugat felől beletorkolló Újberki-csatolna a két legjelentősebb vízfolyás a határban, valamint a sárközi részen található további, név nélküli kisebb vízfolyások, a Sárköz egykori medrei.

b) A település régészeti örökségének felmérése (újonnan beépítésre szánt területnek kijelölt terület esetén terepbejárással)

Várdomb közigazgatási területéről jelenleg 28 régészeti lelőhely ismert. Ez a szám a természetföldrajzi adottságok ismeretében átlagosnak mondható, de a lelőhelyek száma intenzívebb kutatások esetén a jövőben még emelkedhet. Várdomb határának régészeti lelőhelyei különböző jellegű kutatások eredményeképpen ismertek.

Tervásatás a várdombi határban eddig nem folyt.

Megelőző feltárás keretében

- 2007-ben Szabó Géza Pilisi utca és környéke lelőhelyen középkori telepobjektumokat tárt fel, valamint megelőző feltárást végzett Sárpilisi elágazó lelőhelyen is,
- 2008-ban Czövek Attila próbakutatást végzett a több korszakhoz tartozó Sárpilisi határ lelőhelyen.

Régészeti szakfelügyelet érintette

- 2007-ben Cséki Andrea vezetésével Központ lelőhelyet,
- 2010-ben pedig Szabó Géza vezetésével Sárpilisi elágazó lelőhelyet.

Helyszínelések – amelyeket olykor *mentő feltárás* (vagy *hitelesítő feltárás*) is követett – több helyen is történtek:

- 1955-ben Mészáros Gyula Sárpilisi elágazó lelőhelyen a gépállomás építéskor megbolygatott Árpád-kori (?) temető és középkori település területén végzett helyszínelést,
- 1959-ben Újberekpusztán egy a Lengyel-kultúrához tartozó, megbolygatott gödör anyagát Andrásfalvy Bertalan gyűjtötte össze,
- 1972-ben B. Horváth Jolán megbolygatott római sírt tárt fel a Gábor Áron u. feletti szurdik lelőhelyen,

- 1975-ben Gaál Attila Újberekpusztán két, csatornázás során megbolygatott Lengyel-kultúrárs sírt tárt fel,
- 1981-ben Újberekpusztán Gaál Attila és Zalai-Gaál István egy építkezés során megbolygatott zsugorított neolit sírt tártak fel,
- 1988-ban Gaál Attila 16. századi ezüstpénzleletet gyűjtött össze Pilisi utca és környéke lelőhelyen,
- 1994-ben lakossági bejelentés nyomán Szurdik lelőhelyen Szabó Géza helyszínelt, amelynek során különböző korú telepeket azonosított,
- 2000-ben Ódor János Gábor Gépállomás II. lelőhelyen egy 1985 körül megbolygatott avar sír hitelesítő ásatását végezte el negatív eredménnyel, majd a Kossuth u. 17. sz. alatt egy az 1970-es években emésztőgödör ásásakor megbolygatott bronzkori hamvasztásos sír helyét azonosította,
- 2003-ban Vizi Márta Petőfi u. 1/A lelőhelyen római kori sír helyére szállt ki,
- 2007-ben Szabó Géza Sárpilisi határ lelőhelyen végzett helyszíni szemlét.

Terepbejárások is több alkalommal érintették a várdombi határt:

- 1955-ben Mészáros Gyula Újberekpusztán járt terepet,
- 1960-ban Mészáros Gyula Gábor Áron u. feletti szurdik és Iskola lelőhelyeken járt,
- 1972-ben és 1985-ben Visy Zsolt a Központ lelőhelyen Ad Statuas római kori auxiliális táborának helyét kereste,
- az 1980-as évek közepén Gaál Attila és Szabó Géza Lak lelőhelyen római kori és középkori telepet azonosított,
- 1999-ben Ódor János Gábor Decsi határnál dűlőben római kori őrtornyot talált,
- 2001-ben Visy Zsolt Sándor-dűlő I. lelőhelyen és Újberekpusztán járt, valamint a limesutat azonosította,
- 2001-ben és 2004-ben Miklós Zsuzsa Nánai magaslat földvárát járta be,
- 2003-ban K. Németh András járta be újra Lak lelőhelyet,
- 2003-ban Ódor János Gábor a térségi szennyvízhálózat kiépítése előtt végzett terepbejárást, amelynek során hét új lelőhelyet talált (7., 8., 9., 10., 11., 12., 13. lelőhelyek),
- 2003-ban és 2008-ban Visy Zsolt újra bejárta Decsi határnál dűlő római kori őrtornyát,
- 2008-ban és 2010-ben Visy Zsolt újra felkereste Központ lelőhelyet, valamint a limesutat kutatta,
- 2009-ben a Pécsi Tudományegyetem munkatársai, Szabó Máté és Lóki Róbert a római kori limesutat azonosították a település határában,
- 2010-ben Varga Gábor újra bejárta Decsi határnál dűlő római kori őrtornyát és a limesutat,
- 2013-ban Koller Melinda Sárpilisi határ több korszakú lelőhelyen végzett terepbejárást,
- 2015-ben Czövek Attila Központ lelőhelyen római kori tábor helyét kereste,
- 2016-ban Czövek Attila Sándor dűlő I. lelőhelyet járta be,
- 2016-ban Czövek Attila és K. Tóth Gábor a Sárpilisi elágazó lelőhelyen műszeres leletfelderítést végzett,
- 2018-ban a hatástanulmányhoz kapcsolódva Czövek Attila és K. Németh András öt, már ismert lelőhelyen járt terepet (2., 3., 5., 10., 16. lelőhely), valamint megtaláltak hat, korábban ismeretlen lelőhelyet is (23., 24., 25., 26., 27., 28. lelőhelyek).

Légi fotózás egyedül Miklós Zsuzsa személyéhez köthető, aki 2001-ben és 2003-ban Nánai magaslat földvárát, 2004-ben, 2005-ben, 2006-ban és 2007-ben pedig Sárpilisi határ lelőhely egyes részeit fotózta.

A várdombi határ régészeti kutatottsága a fentiek ismeretében elég intenzívnek minősíthető.

A település határának kiterjedéséhez és a megtelepedésre alkalmas területek nagyságához viszonyítva az ismert régészeti lelőhelyek száma átlagos körűlinek mondható, így már bizonyos következtetéseket le lehet vonni az egyes korszakokra vonatkozóan.

Az *őskori* lelőhelyek száma átlagos a várdombi határban, a koron belüli eloszlásuk ellenben egyenetlen, hiszen a *késő neolitik* Lengyel-kultúra, valamint a *középső bronzkori* Mészbetétes edények népe kultúrája hagyatéka erősen felülreprezentált. A Lengyel-kultúra három telepet és egy temetőt hagyott maga után, míg mészbetétes telepből négy, urnatemetőből pedig egy ismert, úgy, hogy szintén középső bronzkori, de besorolatlan kultúrához tartozó telepből még egyet ismerünk. A fentiekén kívül általában az őskorra meghatározott telepből egyet, a *bronzkorba* sorolt telepből kilencet, temetőből egyet, kérdőjelesen a *bronzkorra* keltezett telepől pedig további egyet ismerünk, valamint egy *kora bronzkori* (Nagyrév-kultúra) telep is ismert. *Késő vaskori kelta* telep kettő maradt ránk. Mindez azt is jelenti, hogy a rézkorból, a bronzkor késői szakaszából, valamint a korai vaskorból egyetlen lelőhelyet sem ismerünk jelenleg.

Várdomb határában kiemelkedően fontos a *római kori* megtelepedés, amelyet a határt keresztülszelő római limesút és a mellette fekvő római kori auxiliális tábor, Ad Statuas hívott életre. A táborhoz kapcsolódó település mellett további 10 kisebb telep, egy őrtorony, egy feltételes köépület, valamint két temető és egy mindedig magányos sír jelzi a korszak fontosságát.

A *népvándorláskorból* igen kevés lelőhely maradt ránk. A korai népvándorláskorból nem ismert lelőhely, második feléből is mindössze két *avar kori* telepről, egy sírról és egy valószínűleg avar kori temetőről tudunk.

A *középkori* megtelepedés nem jelez nagyobb számú lelőhelyet, ám koncentrátsága annál kiemelkedőbb. Az *Árpád-korból* még csak három telep, egy feltételezett temető és egy hasonlóan kérdőjeles földvár ismert, a középkor teljes időszakát felöleli azonban két, egyházas falu helye. A középkori Kesztlőc mezőváros területe Várdomb határába esik, listánkban két (egymással területileg összefüggő) középkori település, egy (ismeretlen fekvésű) középkori templom, egy kérdőjeles középkori templom körüli temető és egy kora újkori éremlelet jelzi helyét, míg a jórészt Sárpilis határában fekvő Lak falunak csak egy kisebb része gyarapítja a Várdomb területére eső középkori települések számát. Itt kell megemlíteni, hogy a dűlőnevek alapján a mindössze egyetlen középkori okleveles említésből ismert Bikád település is részben Várdomb mai külterületén feküdt, helyére a Bikád síkja helynév utal Várdomb északkeleti határában.

A hatástanulmány elkészítéséhez Czövek Attilával terepbejárást végeztünk.

– *Urasági csereföld*: Várdomb és Óberek-pusztá közt, a valamikori ártér egy kisebb göröndjén kisméretű, de viszonylag intenzív bronzkori telepet azonosítottunk.

– *Közép-hegy 1. lelőhely*: szőlőtelepítéshez végzett talajelőkészítés során ismeretlen korú csontvázas sírt bolygattak meg, amelynek kiforgatott csontmaradványait sikerült megtalálni.

– *Közép-hegy 2. lelőhely*: néhány bronzkori edénytöredéket találtunk az Alsónánára vezető erdei út nagy kanyarjától északra lévő szántóföldön.

– *Srékszhöl*: a település központjának közelében, a Gábor Áron utca 13-17. számú házaitól nyugat felé, a lankásabb hegyoldalon lévő, műveletlen szántón nagyobb számú bronzkori és római kori kerámiatöredéket, illetve római bronzpénzeket találtunk, a lelőhelyet délről határoló mély és alig járható szurdok északi falában látható gödör metszetéből pedig szintén több bronzkori kerámiát sikerült gyűjtenünk.

– *Újberek dél*: az Újberektől délre lévő szántókon, a valamikori ártér magasabb, északi partján intenzív bronzkori és római kori lelőhelyet találtunk.

– *Józan-dűlő*: az 1960-as években szórványként került be a szekszárdi múzeumba egy ép római korsó a Józan-dűlőből. Terepbejárásunk szerint a feltételezett lelőhelyen, a település északi részén, az alsónánai műúttól délre található dűlőben valóban található a felszínen némi római téglá-, illetve kerámiatöredék.

Jelenlegi ismereteink szerint összesen 28 régészeti lelőhely ismert a település bel- és külterületén.

A hatástanulmány készítéséhez felhasznált szakirodalom:

- A Danube Limes Program régészeti kutatásai 2008-2011 között. Jelentés a Danube Limes UNESCO World Heritage Site pályázat keretében a PTE BTK Régészet Tanszékének kutatócsoportja által végzett kutatásokról. Szerk. Visy Zsolt. Pécs 2011.
- Berta József – Gaál Attila: XV-XVI. századi éremlelet a Tolna megyei Várdomb határából. Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve 20 (1998) 173-213.
- Engel Pál: Magyarország a középkori végén. Digitális térkép és adatbázis a középkori Magyar Királyság településeiről. CD-ROM. Bp. 2001.
- Gaál Attila: Várdomb, Sárpilisi úti elágazás. Régészeti kutatások Magyarországon 2007 (2008) 303.
- Gaál István: A lengyeli kultúra a Dél-Dunántúlon. Balogh Ádám Múzeum Évkönyve 10-11 (1979-1980) [1982] 3-58.
- K. Németh András: A középkori Tolna megye templomai. Szekszárd 2015.
- Marosi Sándor – Somogyi Sándor (szerk.): Magyarország kistájainak katasztere. I–II. Bp. 1990.
- Szabó Géza: Várdomb. Régészeti Füzetek I/48. Bp. 1997, 29.
- Szabó Géza: Szent László városa: Szekszárd. Szekszárd 2008.
- Szilágyi Miklós: Régészeti leletek és leletmentések híre a szekszárdi újságokban (1897–1910). Balogh Ádám Múzeum Évkönyve 10-11 (1979-1980) [1982] 413-423.
- V. Péterfi Zsuzsanna: Római kori mázas edények a szekszárdi múzeum régi anyagából. Balogh Ádám Múzeum Évkönyve 12 (1984) 69-79.
- Végh József – Ördög Ferenc – Papp László (szerk.): Tolna megye földrajzi nevei. Bp. 1981.
- Visy Zsolt: A Ripa Pannonica Magyarországon. Bp. 2000.
- Wosinsky Mór: Tolna vármegye története az őskortól a honfoglalásig. I–II. Bp. 1896.

A település területének túlnyomó része mezőgazdasági művelés alá esik, ahol optimális növényborítottság mellett a régészeti érintettség könnyebben felderíthető, ennek megfelelően az ismert régészeti lelőhelyek többsége szántóföldre esik.

A belterületen régészeti lelőhely nem található, de ez nem is meglepő, hiszen a településnek nincs történeti előzménye.

A település közigazgatási határain belül külön jogszabályban *fokozottan védett* vagy *kiemelten védett* régészeti lelőhely nem található.

A Kötv. általános elvei alapján ex lege védett minden, jelenleg nyilvántartott régészeti lelőhely (28 db), a további ismert, de még nem nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében a bejelentést követően a központi közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásba való bejegyzéssel, külön jogi aktus nélkül, az általános védettséget az újonnan előkerült régészeti lelőhelyek is megkapják.

Jelenleg az alábbi korú és jellegű lelőhelyekről van ismeretünk:

- őskori telep
- őskori (bronzkori?) telep

- késő neolit (Lengyel-kultúra) telep (3 db)
- késő neolit (Lengyel-kultúra) temető
- bronzkori telep (9 db)
- bronzkori temető
- kora bronzkori (Nagyrév-kultúra) telep
- középső bronzkori (Mészbetétes edények népe kultúrája) telep (3 db)
- középső bronzkori (Mészbetétes edények népe kultúrája) urnatemető
- középső bronzkori telep
- kelta telep (2 db)
- római kori település
- római kori telep (10 db)
- római kori auxiliális tábor (Ad Statuas?)
- római kori épület (?)
- római kori őrtorony (?)
- római kori limesút
- római kori temető (2 db)
- római kori sír
- népvándorláskori (avar?) temető
- avar kori telep (2 db)
- avar kori sír (temető?)
- Árpád-kori telep (3 db)
- Árpád-kori (?) temető
- Árpád-kori földvár (?)
- középkori település (3 db)
- középkori templom
- középkori (templom körüli?) temető
- középkori éremlelet
- ismeretlen korú csontvázas sír (2 db)
- ismeretlen korú épület

A régészeti lelőhelyek jellegéből adódóan a pontos lokalizáció, még inkább a pontos kiterjedés általában nem határozható meg pusztán a felszíni jelenségek alapján. Az adattári és szakirodalmi adatok, valamint az elvégzett helyszíni beazonosítások alapján az azonosított lelőhelyekkel érintett területek a hozzájuk tartozó helyrajzi számokkal részletesen az 1. sz. mellékletben találhatók.

Régészeti érdekű területek azok a területek, ahol a földrajzi adottságok és az adatgyűjtés során szerzett információk alapján egyéb lelőhelyek feltételezhetők. A régészeti lelőhelyek elhelyezkedését leginkább meghatározó vízfolyások közül Várdomb határában többet is találunk, a határ nagy része, annak északkeleti fele – a kisebb kiemelkedéseket leszámítva – egykor hosszabb-rövidebb időszakokra vízzel borított terület lehetett.

A jelenlegi területhasználat és területi állapot (mezőgazdasági művelés, illetve zártkertek művelése) a kulturális örökség régészeti elemeit nagymértékben érinti. Jelentősen károsodhatnak az intenzív talajművelésnek és erózióknak kitett területek, ami minden szántóföldi lelőhelyet hátrányosan érint.

A régészeti lelőhelyeket az építkezések és a talajművelés súlyosan károsította és továbbra is veszélyezteti. Az ismert lelőhelyek esetében ez már eddig is nagyfokú pusztítást eredményezett. Amennyiben a mezőgazdasági területeken fennmarad az intenzív

talajforgatásos művelés (vagyis a szántás), akkor ez a pusztulás is folytatódik, hosszú távon pedig megsemmisülést eredményezhet.

c) A védett műemléki értékek települési értékleltára

Nem része a régészeti munkarésznek.

d) A helyi építészeti örökség települési értékleltára

Nem része a régészeti munkarésznek.

2. A rendezés során tervezett változások hatáselemzése

a) A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

Erre vonatkozóan nincs adatunk.

b) Az a) pontban szereplő változások hatásai

ba) a régészeti örökségre

Erre vonatkozóan nincs adatunk.

bb) a történeti településre, település- és tájszerkezetre

Nem része a régészeti munkarésznek.

bc) a települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre

Nem része a régészeti munkarésznek.

3. Értékvédelmi terv

a) az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények meghatározása

A mezőgazdasági tevékenység különösen veszélyezteti az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emlékeket, amelyek közé elsősorban a kőből és/vagy téglából készült, római kori és középkori épületek földben rejtőző (többnyire az alapozáshoz tartozó) falmaradványai tartoznak. Ezen régészeti emlékek pusztulása a szántás mélységének növekedésével, illetve az erózió által okozott hatások miatt olykor igen látványos. A tervezett beruházások szempontjából korlátozó tényező lehet, hogy a 496/2016. (XII.28.) Korm. r. értelmében a földmunkával járó beruházással el kell kerülni az ilyen régészeti emlékeket (5. § (3) c)) is.

A Kötv. 9. §-a alapján a régészeti lelőhelyeket – a fenntartható használat elvének figyelembevételével – csak olyan mértékben lehet igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak. A fenntartható használat a Kötv. 7. § 4. pontja szerint a védett kulturális örökség olyan módon történő használata – ideértve a kármegelőző és kárcsökkentő tevékenységeket is –, amely nem haladja meg a szakmailag indokolt mértéket és nem vezet az örökség elemeinek állapotromlásához, így biztosított fennmaradásuk a jelen és jövő nemzedékek számára. A Kötv. 10. § (2) bekezdése kimondja, hogy a régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük.

A fenti irányelvekhez kapcsolódóan régészeti lelőhelyek kapcsán felmerülő kárenyhítési lehetőségek az alábbiak.

I. Megelőző jellegű intézkedések

1. A nyilvántartott régészeti lelőhelyeket lehetőség szerint el kell kerülni a földmunkával járó fejlesztésekkel, beruházásokkal, ezért a beruházásokat megelőzően már a terület kiválasztás szintjén érdemes tájékozódni a célterület régészeti érintettségéről, és amennyiben ez lehetséges, elkerülni a régészeti lelőhelyet a tervezett beruházással. A Kötv. 19. § (1) bekezdése alapján a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket jogszabályban meghatározott esetekben és módon kötelezően el kell kerülni. Ezek az esetek a Korm. r. 5. § (3) bekezdése alapján a védett régészeti lelőhelyek, a nyilvántartott tájképi jelentőségű régészeti lelőhelyek és az eredeti összefüggéseiben megmaradt, helyben és fizikai állapotromlás nélkül megőrzendő régészeti emlékek. Ez utóbbi főszabály alól az örökségvédelmi hatóság csak belterületi ingatlanok, valamint örökségvédelmi vagy természetvédelmi célú beruházások esetén, illetve akkor térhet el, ha más meglévő építmény vagy műtárgy karbantartására irányul.

2. Régészeti érdekű területeken tervezett beruházás esetén megelőző régészeti kutatás vagy örökségvédelmi hatástanulmány készítése javasolható. *Régészeti érdekű terület* a Kötv. 7. § 29. pontja alapján valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. Örökségvédelmi hatástanulmány készíttetését az örökségvédelmi hatóság is előírhatja a Korm. r. 71.§ (4) bekezdése szerinti engedélyezési eljárásokban.

3. Amennyiben a tervezett tevékenység a Kötv. szerint nagyberuházásnak minősül, az örökségvédelmi jogszabály külön szabályait kell alkalmazni az engedélyezés és a megvalósítás folyamán. A nagyberuházásokhoz kapcsolódó engedélyezési eljárásokban a tervezett tevékenység örökségvédelmi hatásainak felmérésére Előzetes régészeti dokumentáció (ERD) készítését írja elő a Kötv. Az ERD-t a jogszabályban meghatározott szerv készíti el, ezt az első olyan hatósági engedélyezési eljárásban be kell nyújtani, amely földmunkák végzésére jogosít. Az ERD részét képező feltárási projektterv alapján kerül sor a konkrét régészeti feladatellátás meghatározására, amelyet – amennyiben engedélyköteles tevékenységről van szó – az örökségvédelmi hatóság engedélyez.

II. Mentő jellegű intézkedések

1. A védett régészeti lelőhelyek esetében örökségvédelmi engedélyt kell kérni a Korm. r. 37. §-a értelmében az örökségvédelmi hatóságtól – a más hatóság (örökségvédelmi szakhatóság hozzájárulásával vagy szakkérdés vizsgálata alapján kiadott) engedélyéhez nem kötött – minden 30 cm mélységet meghaladó földmunkához, tereprendezéshez, valamint depó, feltöltés, töltés létesítéséhez. Ebben az esetben – a Korm. r. 72. §-a szerinti kivételek fennállása esetén – a szükséges megelőző régészeti feltárást követően, illetve azzal párhuzamosan végezhető az engedélyezett tevékenység.

2. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében a szakhatóságként vagy szakkérdés vizsgálatában közreműködő örökségvédelmi hatóság a földmunkával járó beruházás kapcsán előírja a szükséges megelőző régészeti feltárást.

3. Régészeti lelet, jelenség vagy emlék váratlan előkerülése esetén azt a jogszabályban meghatározott módon be kell jelenteni, a tevékenységet szüneteltetni majd ezt követően az illetékes, feltárássra jogosult intézmény elvégzi a mentő feltárást.

A kárenyhítés lehetőségeinek figyelembevétele a beruházások szempontjából mindenképpen fontos, hiszen a régészeti feltárások költségeit annak kell fedeznie, akinek érdekében az elvégzendő földmunka vagy a nyilvántartott régészeti lelőhely bolygatása szükségessé vált, így régészeti érintettség esetén a régészeti munkák költségével és időigényével is számolnia kell a beruházónak. A beruházások kapcsán célszerű lehet az előzetes egyeztetés az örökségvédelmi hatósággal.

A Várdomb község területére eső nyilvántartott lelőhelyek száma 28, ezek közül belterületen (lakóterületen, településközponti vegyesterületen, kereskedelmi szolgáltató területen, ipari gazdasági területen, illetve különleges területeken) található részben vagy egészben az összes lelőhely csaknem fele, szám szerint 12 lelőhely (1., 4., 6., 7., 10., 12., 13., 15., 16., 17., 18., 19. lelőhelyek). A belterületi vagy egyéb beépített területrészekben azok az építési munkálatok, amelyek talajbolygatással járnak (pl. ház-, pince- vagy kerítésalap ásása, közművek vezetése, tereprendezés, oszlopállítást, fásítás, árokásás, útépités, stb.), veszélyeztető forrásnak minősülnek, az ilyen jellegű beavatkozás engedélyezése során az örökségvédelmi hatóság is részt vesz az eljárásban a hatályos jogszabályok alapján. A fentiek mellett bármilyen újabb beruházás (pl. alagcsövezés, melioráció, talajlazítás, csatornaásás, homok-, agyag- vagy földbányászás, magas- vagy mélyépítés, útépités, stb.), essen az bel- vagy külterületre, jelentős károkat okozhat a régészeti lelőhelyekben, ezért a fenti tevékenységek esetében az örökségvédelmi hatóság az engedélyezés során érvényesíti az örökségvédelmi érdekeket és előírja a szükséges örökségvédelmi hatáscsökkentő eljárást a beruházó számára, amely a gyakorlatban a megelőző régészeti feltárás valamely formáját jelenti. A hatóság saját hatáskörében eljárva mérlegeli a tervezett beruházás és az általa a régészeti örökségben keletkező visszafordíthatatlan folyamatok arányát, viszonyát, majd a jogszabályokkal összhangban, ezek alapján kikötésekkel engedélyezi vagy – jogszabályi feltételek fennállása esetén – elutasítja az engedélykérelmet.

A külterületi lelőhelyek többsége teljesen vagy részben jelenleg általános mezőgazdasági területen, szántó művelés alatt található, szám szerint 21 darab (2., 3., 5., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 17., 19., 20., 21., 22., 23., 25., 26., 27., 28. lelőhelyek). A lelőhelyek az intenzív talajművelés miatt lassan, de biztosan pusztulnak. A szántás – különösen a mélyszántás – az erózióval kiegészülve folyamatos állagromlást okoz az érintett lelőhelyekben, tartós, több évtizedes ilyen jellegű használat során pedig a teljes megsemmisüléssel fenyeget. Ezeken a területeken a szántóként való használatot, mint az eddigi használati módot, az esetek többségében korlátozni ugyan nem szükséges, de javasolt a művelési ág megváltoztatása úgy, hogy az a lelőhelyek tartós és további romlással nem járó fennmaradását garantálja. Javasolt a gyepterület művelési ág és ennek megfelelően a füvesítés után kaszálóként vagy legelőként való hasznosítás bevezetésének megfontolása.

A gyep, rét, legelő művelési módok a régészeti lelőhelyek állapotának háborítatlan megőrzése szempontjából kifejezetten kedvezőek, ilyen – egykor mezőgazdaságilag művelt – területeken jelenleg egyetlen ismert lelőhely sem található. Javasolt törekedni e felületek megőrzésére és lehetséges kiterjesztésére a régészeti lelőhelyeken és környezetükben.

A kert, szőlő vagy gyümölcsös kialakítása, illetve erdő telepítése többnyire jelentős veszélyt jelenthet a régészeti lelőhelyekre nézve, ugyanis a szőlő- és kertműveléshez, illetve az erdőgazdálkodáshoz általában kapcsolódó műveletek (pl. tuskózás, rigolírozás) a lelőhelyek vagy lelőhelyrészek megsemmisülésével járhatnak. E tevékenységeket ezért a régészeti lelőhelyek területén kerülni kell. Az örökségvédelmi hatóság örökségvédelmi hatástanulmány készíttetését írhatja elő újrahasznosításra, más célú hasznosításra vagy telekalakításra irányuló földhivatali eljárás esetén. Kertes mezőgazdasági területen mindössze 3 lelőhely található részben vagy egészben (2., 3., 24. lelőhely), erdővel fedett területen pedig mindössze az 5. lelőhely egy része található.

Régészeti érdekű terület a település közigazgatási területére eső valamennyi vízfolyás vagy állóvíz partszakasza, még ha ezekben ma már nem is található víz. A jelen művelési ágaktól eltérni ezeken a területeken nem kell, jelenségek vagy leletek észlelése esetén azonban a jogszabályok által előírt tennivalókon túl értesíteni kell a helyi jegyző útján a területileg illetékes örökségvédelmi hatóságot és megyei hatókörű városi múzeumot is, hogy a lelőhely bekerülhessen a közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásba. Amennyiben ezeken a területeken belül azonosítani sikerül a konkrét lelőhelyeket, azokra a továbbiakban a nyilvántartott

régészeti lelőhelyekre vonatkozó szabályok és eljárások vonatkoznak. Újabb, jelentős földmunkával járó beruházás vagy változtatás ezért egyik ilyen területen sem javasolt. Amennyiben mégis beépítésre kerül régészeti érdeküként számon tartott terület, fel kell készülni régészeti lelőhely előkerülésére, ami az ott folyó munkálatokat lelassíthatja.

Egy-egy nagyobb területet érintő beruházás esetén – így esetleg útépités, zöldmezős beruházás nyomvonalának, helyének végleges meghatározását megelőzően – célszerű külön örökségvédelmi hatástanulmány készíttetése. A hatástanulmány készítése során alkalmazott, nem roncsoló módszerek (légi fotó, terepbejárás, geofizikai felmérés) és szondázó kutatások segítségével a lelőhely kiterjedése és jellege viszonylag jól meghatározható. A terv véglegesítését megelőzően, saját megrendelésre készített örökségvédelmi hatástanulmány révén elkerülhető, hogy az engedélyeztetési fázisban az örökségvédelmi hatóság a kérelmet elutasítsa vagy a tervek módosítását írja elő. Egy-egy konkrét beruházás tervezési fázisában ezért mindenképpen érdemes egyeztetni az illetékes örökségvédelmi hatósággal.

Amennyiben a lelőhelyeken és régészeti érdekű területeken kívül kerülne elő lelet vagy jelenség, akkor a korábban részletesen leírt jogszabályok szerint kell eljárni.

Régészeti szempontból alapvetően fontos, hogy minden egyes nyilvántartott lelőhelyet érintő munkálat esetében, biztosított legyen a régészeti felügyelet. Tekintettel azonban a törvényi szabályozásra, amely szerint a beruházások esetében a szükségessé váló régészeti feltárások költségét a beruházónak kell állnia, valamint a váratlanul előkerülő lelőhelyek kapcsán szükséges mentő feltárások által okozott időkiesésre egy-egy beruházás során, a nem kellően motivált felek miatt a gyakorlatban továbbra is számolni kell a régészeti jelenségek egy jelentős részének dokumentálatlan pusztulásával. Ennek elkerülése érdekében szükséges az előrelátó tervezés, valamint a fejlesztések során az örökségvédelmi többletköltségek tervezése.

Várdomb területén sem az egyes lelőhelyek jelentősége, sem a veszélyeztetés nem indokolja jelenleg egyetlen lelőhely védelemre vonatkozó felterjesztését sem.

Ugyanezen indoknál fogva, bár az egyes régészeti lelőhelyek többnyire jól hozzáférhetőek a kutatás számára, tervezett feltárásukat jelenleg semmi nem indokolja. Beruházást megelőző régészeti kutatás azonban szükség esetén minden területen lehetséges.

A Várdombi lelőhelyek közül jelenleg egyiket sem javasoljuk régészeti bemutatóhely kialakítására.

b) az önkormányzati feladatok meghatározása

A jelenlegi károsan ható folyamat (talaj bolygatása) a fokozatos állagromlást jelenti a lelőhelyek számára. E folyamat elméletileg visszafordítható vagy legalább is megállítható lenne, ha a területeken a talajművelést a lentebb felvázolt módon megváltoztatnák. Ehhez a helyi adminisztráció (Önkormányzat), a szakemberek (örökségvédelmi hatóság, Megyei Múzeum) és az érintett magánszemélyek vagy vállalkozások konstruktív együttműködése szükséges. Ellenkező esetben a folyamat megfordíthatatlannak látszik és előbb-utóbb menthetetlenül a régészeti lelőhelyek teljes megsemmisüléséhez vezet.

4. Összefoglalás

A település bel- és külterületén máig összesen 28 régészeti lelőhely (terület) áll a Kötv. általános elvei alapján védelem alatt.

Ezek között kiemelten védett és fokozottan védett régészeti lelőhely nem található. A vonatkozó kormányrendelet értelmében a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyen a hatóság örökségvédelmi engedélye szükséges – a más hatóság (örökségvédelmi szakhatóság hozzájárulásával vagy szakkérdés vizsgálata alapján kiadott) engedélyéhez nem kötött – minden, 30 cm mélységet meghaladó földmunkához, tereprendezéshez, valamint depó, feltöltés, töltés létesítéséhez és a régészeti emlék megóvási, konzerválási munkálataihoz.

Minden ismert és nyilvántartott lelőhely esetében már a jelenlegi humuszréteg bolygatása (eltávolítása) is sérti a régészeti örökség földben rejlő emlékeit. Amennyiben ezek területén elkerülhetetlen az építési tevékenység, annak eljárásába a kulturális örökségvédelmi hatóságot be kell vonni. Ilyen esetben megelőző régészeti feltárássra kell számítani, amelynek költségeit a beruházónak kell viselnie.

A jelenleg hatályos jogszabályok szerint a település területén a régészeti feladatellátásra nagyberuházások kivételével a Wosinsky Mór Megyei Múzeum (7100 Szekszárd, Szent István tér 26.) jogosult.

Régészeti ügyekben szakhatóságként, illetve szakkérdés vizsgálatában jelenleg a Tolna Megyei Kormányhivatal Szekszárdi Járási Hivatala (7100 Szekszárd, Szent István tér 11-13., tel: 06 (74) 505-600, e-mail: epitesugy.szekszard@tolna.gov.hu) az illetékes.

Ez a hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült. A település területén időközben előkerülő lelőhelyekről a nyilvántartást vezető hatóság (Miniszterelnökség) vezet közhiteles nyilvántartást. Javasolt minden tervezett beruházás előtt a lelőhellyel való érintettségről időben meggyőződni.

A HÉSZ-be javasolt szövegrész

„(1) Régészeti érintettség esetén a hatályos kulturális örökségvédelmi jogszabályok alapján kell eljárni.

(4) Minden olyan esetben, amikor régészeti lelet vagy annak tűnő tárgya, régészeti emlék vagy régészeti jelenség kerül elő, a területileg illetékes jegyzőt értesíteni kell, aki haladéktalanul tájékoztatja az örökségvédelmi hatóságot, a további intézkedésig a munkálatokat fel kell függeszteni, a terület őrzéséről a megtaláló köteles gondoskodni.

(7) A régészeti örökséget és a műemléki értéket érintő kérdésekben a központi közhiteles örökségvédelmi nyilvántartásban és a rendezési tervhez készített örökségvédelmi hatástanulmányban foglaltak együttesen irányadók.”

5. Nyilatkozat

A hatástanulmány készítőjeként kijelentem, hogy a hatástanulmány régészeti munkarésze az örökségvédelmi jogszabályok és a hatósági eljárások figyelembe vételével készült.

A hatástanulmány egy nyomtatott, aláírt példányát és egy digitális változatát a megrendelőnek átadtam.

A hatástanulmány készítőjeként kijelentem, hogy régész diplomával rendelkezem és a 496/2016. (XII.28.) Korm. rendelet 69. § (2) a) és a 439/2013. (XI.20.) Korm. rendelet 4. § (1) a) pontja alapján van jogosultságom a régészeti szakterületi munkarész elkészítésére.

Régész diploma száma: 947/2001. sz. (ELTE-BTK)

Régészeti szakértői nyilvántartási szám: 15-022.

Tamási, 2018. április 6.

dr. K. Németh András

7090 Tamási, Eötvös u. 10.
tel.: 30/405-1986

Mellékletek:

1. sz. melléklet:
Régészeti lelőhelyek Várdomb közigazgatási területén

2. sz. melléklet:
Várdomb község határának térképe az ismert régészeti lelőhelyekkel

Régészeti lelőhelyek Várdomb közigazgatási területén

1. Várdomb – Újberekpuszta / Sárközi Állami Gazdaság, Újbereki üzemegység / Várdomb 8. lelőhely (Várdomb 1)

Lelőhely-azonosító: 23251

A lelőhely megjelölése: késő neolit (Lengyel-kultúra) telep, késő neolit (Lengyel-kultúra) temető, bronzkori temető, római kori telep

A lelőhely leírása: 1955-ben Mészáros Gyula terepbejárása során megállapította, hogy a Sárpiliszi Állami Gazdaság épületei között korábban végzett földmunkák során a Lengyel-kultúrához tartozó, zsugorított csontvázakat pusztítottak el. 1959-ben a magtárépület előtt, szérűásás közben edénytöredékeket és csontokat találtak, a Lengyel-kultúrához tartozó, megbolygatott gödör anyagát Andrásfaly Bertalan gyűjtötte össze. 1975-ben csatornázás és aknaásás során újabb lengyeli sírokat bolygattak meg, Gaál Attila leletmentés során két sírt tárt fel. Újberekpusztán, az állami gazdaság udvarán betonpillér alapozáskor csontvázas sírt bolygattak meg 1981-ben. Gaál Attila és Zalai-Gaál István feltárták a zsugorított sír maradványait, amely mellett öt edény volt mellékletként. Helyiek információi alapján az elmúlt évtizedekben több sírt is találtak. A sírlelet közelében Gaál Attila bronzkori edényeket is megmentett. 2001-ben a lelőhelyen Visy Zsolt is járt. Wosinsky Mór adata alapján a 19. század végén ugyanitt, a gazdatiszti lakás alapozásakor terra sigillata került elő. A lelőhely kiterjedése a beépítettség miatt nem ellenőrizhető.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: földmunkával járó közművek kiépítése, épületbővítések

Hrsz.: 05/5

2. Várdomb – Szurdik / Várdomb 14. lelőhely (Várdomb 2)

Lelőhely-azonosító: 23322

A lelőhely megjelölése: kora bronzkori (Nagyrév-kultúra) telep, középső bronzkori telep, kelta telep, Árpád-kori telep, ismeretlen korú épület

A lelőhely leírása: 1994 őszén egy várdombi lakos őskori leleteket vitt a szekszárdi múzeumba, amelyeket a várdombi templomtól nyugatra kb. 200 méterre található mélyútból szedett össze. A helyszínelést Szabó Géza végezte el, aki a szurdik falában őskori cserepeket, kelta tűzhelymaradványt, valamint egy bizonytalan korú épület maradványait figyelte meg, utóbbiba másodlagosan római kori építőanyagot építettek be. 2017-ben Czövek Attila terepbejárása során sikerült a lelőhely nyugati kiterjedését pontosítani.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: földmunkával járó közművek kiépítése, partfalomlás, földút javítása

Hrsz.: 1499, 1542, 1565, 1640

3. Várdomb – Gábor Áron u. feletti szurdik / Kultúrotthon fölött, Mátrai Gyula telke / Várdomb 12. lelőhely / Temetői szőlők (Várdomb 3)

Lelőhely-azonosító: 23323

A lelőhely megjelölése: középső bronzkori (Mészbetétes edények népe kultúrája) telep, római kori telep, római kori temető

A lelőhely leírása: 1958-ban, a Gábor Áron utca feletti szurdik mellett, Tancsa István új telepítésű szőlőjében, a Valacsai Sándor-féle présház előtti részen rigolírozáskor két csontvázra akadtak. A római kori sírokból korsó, T-alakú bronz fibula és edénytöredékek kerültek elő, amelyeket 1960-ban Mészáros Gyulának adtak át, aki ekkor ugyanitt csak

középső bronzkori (Mészbetétes edények népe kultúrája) cserepeket talált. A lelőhelyen egyebek mellett 1972 tavaszán is megbolygattak egy sírt gyümölcsfa gödrének ásásakor, amelynek maradványát B. Horváth Jolán tárta fel. A háton fekvő, nyújtott váz mellett hagymafejes bronz fibula és vastöredékek voltak. A temetőből származó tegulákat, faragott sírköveket és szarkofágokat a helyiek másodlagos építőanyagként nagyon sokszor felhasználták. Wosinsky Mór már a 19. század végén említ nagyon sok bolygatott sírt, amelyek szőlőrigolozáskor kerültek elő. Wosinsky mészbetétes leletekről is beszámolt. Egy 1904-es újságcikk szerint szőlőmunkák során 60 római „kősírt” dúltak fel a munkások, az előkerült sírmellékletekből Wosinsky Mór számosat megvásárolt a múzeum számára. 2017-ben Czövek Attila a lelőhely kiterjedését pontosító terepbejárása során a vízmű északi szomszédságában lévő szántóföldön, a lelőhely déli harmadában pontosabban nem datálható őskori (bronzkori) leletek és több nagyobb peremes római kori téglatöredék került elő.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: földmunkával járó közművek kiépítése, épületbővítések, rigolozás, mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 326/1, 326/2, 328/2–4, 329, 330/1–8, 332/1, 333/1, 335, 339/1 1365, 1366, 1386, 1391–1399, 1400/1, 1400/2, 1401–1451, 1517–1520, 1625, 1632, 1635–1637

4. Várdomb – Iskola (Várdomb 4)

Lelőhely-azonosító: 23324

A lelőhely megjelölése: bronzkori telep, Árpád-kori telep

A lelőhely leírása: A templom mögötti iskola déli szurdikfalából és a kert délnyugati sarkánál lévő szurdikfalból Mészáros Gyula 1960-ban bronzkori és Árpád-kori cserepeket gyűjtött.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: földmunkával járó közművek kiépítése, partfalomlás

Hrsz.: 368, 370, 388, 389, 390/80

5. Várdomb – Nánai magaslat (Várdomb 8; Várdomb 10)

Lelőhely-azonosító: 32162

A lelőhely megjelölése: Árpád-kori földvár (?)

A lelőhely leírása: Várdomb és Alsónána között emelkedik a Nánai magaslat. A völgy fölé erősen kiugró domb földvárnak alkalmas terület. Tetején bozótos erdő van, keleti oldala szakadékos, nyugati oldala teraszozott. A domb nagyjából kerek. Miklós Zsuzsa Tolna megyei várainak kutatásakor figyelt fel a terület stratégiai adottságaira, 2001-ben és 2004-ben légi fotózta, de sem 2001-es, sem 2004-es terepbejárásakor nem talált régészeti bizonyítékot rá. 2017-ben Czövek Attila is bejárta a vegetáció miatt csak korlátozottan kutatható magaslatot, ahol szintén nem talált régészeti korú leletet. Mindezek ellenére nem vethetjük el a domb erődített voltát, amire utal Miklós Zsuzsa 2003-ban készített légi infrafotója. Ezen a környezeténél sötétebb vörös kör, egy esetleges sáncárok nyoma volt látható.

A lelőhely az alábbi, korábban önálló lelőhelyként kezelt lelőhelyeket is tartalmazza:

- Nánai magaslat / Várdomb 10. lelőhely; azonosító: 32162

- Várdomb – ÉNy /Vasútállomás; azonosító: 43155

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: erdőművelés (telepítés előtti földforgatás)

Hrsz.: 1209/59–61, 1209/64, 1209/68, 1212/1, 1213/1, 1216/1, 1217/1, 1218/1, 1221/1, 1760

6. Várdomb – Petőfi u. 1/A (Várdomb 11)

Lelőhely-azonosító: 43381

A lelőhely megjelölése: római kori sír

A lelőhely leírása: Móni Péter bejelentette, hogy a nagyszülei házának telkén egy fa eltávolítása közben 2003-ban peremes téglákat találtak kb. 50 cm mélységben. Elmondása szerint semmiféle csontot nem találtak, a téglákat viszont beszolgáltatta a szekszárdi múzeumba. A helyszínelést végző Vizi Mártának leletmentésre nem volt lehetősége, mert a bejelentés idejére a földmunkákat már elvégezték és a terepet visszarendezték. A lelőhely a Várdomb – Központ nevű lelőhely poligonján belül van.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: földmunkával járó közművek kiépítése, épületbővítések

Hrsz.: 311, 312/4, 313/1

7. Várdomb – Alsó-Derék dűlő I. / Várdomb 1. lelőhely (Várdomb 12)

Lelőhely-azonosító: 51989

A lelőhely megjelölése: római kori telep

A lelőhely leírása: 2003 novemberében Ódor János Gábor a térségi szennyvízhálózat kiépítése előtt végzett terepbejárása során találta meg a lelőhelyet. Az 56-os úttól keletre, az Újberekre vezető út mindkét oldalán, részben Várdomb szélső kertjeiben található egy kevés római kori kerámiával datálható telep. A lelőhely keleti széle érint egy Árpád-kori telepet.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás) földmunkával járó közművek kiépítése

Hrsz.: 1, 02/22, 02/47, 02/51, 045/26, 053/1, 064, 084/2

8. Várdomb – Alsó-Derék dűlő II. / Várdomb 2. lelőhely (Várdomb 13)

Lelőhely-azonosító: 51992

A lelőhely megjelölése: Árpád-kori telep

A lelőhely leírása: 2003 novemberében Ódor János Gábor a térségi szennyvízberuházás előtti terepbejárása során az Újberekre vezető út mindkét oldalán Árpád-kori telepet lokalizált. A lelőhely részben fed egy római és egy őskori lelőhelyet.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), földmunkával járó közművek kiépítése

Hrsz.: 1–3, 02/47, 045/26, 053/1, 064, 084/2

9. Várdomb – Alsó-Derék dűlő III. / Várdomb 3. lelőhely (Várdomb 14)

Lelőhely-azonosító: 51993

A lelőhely megjelölése: középső bronzkori (Mészbetétes edények népe kultúrája) telep

A lelőhely leírása: 2003 novemberében, Ódor János terepbejárásakor, Várdomb belterületéről északkeletre, az Újberekre vezető úttól északra egy kisebb kiterjedésű, középső bronzkori (Mészbetétes edények népe kultúrája) telepet azonosított. A lelőhely részben keresztez egy Árpád-kori telepet.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás) földmunkával járó közművek kiépítése

Hrsz.: 02/47

10. Várdomb – Sándor dűlő I. / Újberek / Várdomb 4. lelőhely (Várdomb 15)

Lelőhely-azonosító: 52003

A lelőhely megjelölése: késő neolit (Lengyel-kultúra) telep, bronzkori telep, római kori telep, római kori épület (?)

A lelőhely leírása: 2003 novemberében Ódor János Gábor terepbejárásakor Újberek-pusztától nyugatra, délnyugatra, a betonút déli oldalán egy késő római kori telepet azonosított. 2016-ban és 2017-ben Czövek Attila is járt a lelőhelyen. Megállapította, hogy a lelőhely (korábban illegális szemétteltelepnek használt) déli szélé, ami egy valamikori meder északi, magasabb partja volt, intenzív késő neolitik, Lengyel-kultúrák telepet rejt. Továbbá megfigyelte, hogy részben az őskori, de főleg a római kori leletek a Kossuth utca 36–50. számú házak kertjeiben is megtalálhatók. A helyiek elmondása alapján a római korból olyan nagy mennyiségű kő- és téglatöredék szokott előkerülni, hogy a kertművelést akadályozza, ezért „vödörszámra” szokták kihordani minden ásáskor. Ezt az intenzitást 2016-ban Czövek Attila csak a Kossuth utca 46. számú ház kertjének keleti harmadában tudta megfigyelni, mivel azt már évek óta nem művelik. A terepi adatok alapján joggal feltételezhetjük, hogy Wosinsky Mór 19. század végi leírása, miszerint római épület maradványai találhatók az akkori Várdomb északi végén, az Újberekhez tartozó kisebb kiemelkedésen, erre a területre vonatkozhat, mert valóban itt húzódott az akkor még önálló Újberek és a kevésbé kiterjedt Várdomb határa. 2001-ben Visy Zsolt is járt a lelőhelyen.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), földmunkával járó közművek kiépítése

Hrsz.: 18, 19, 20/1, 20/2, 21, 22, 24, 045/30–38, 053/1, 084/2

11. Várdomb – Sándor dűlő II. / Várdomb 5. lelőhely (Várdomb 16)

Lelőhely-azonosító: 52007

A lelőhely megjelölése: őskori (bronzkori?) telep

A lelőhely leírása: 2003 novemberében Ódor János Gábor bejárta a tervezett szennyvízhálózat nyomvonalát. Újberektől nyugatra, a betonúttól északra egy kisebb kiterjedésű, kevés és jellegtelen őskori (bronzkori?) kerámiával jellemezhető telepmaradványt talált. A lelőhely Decs határába is átnyúlik.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), földmunkával járó közművek kiépítése

Hrsz.: 02/25, 02/27–40, 064

12. Várdomb – Újberekpuszta / Várdomb 6. lelőhely (Várdomb 17)

Lelőhely-azonosító: 52009

A lelőhely megjelölése: késő neolitik (Lengyel-kultúra) telep, római kori telep

A lelőhely leírása: 2003 novemberében Ódor János Gábor terepbejárást végzett a tervezett szennyvízhálózat nyomvonalán. Újberek-pusztá belterületi részétől közvetlenül északra, a már Decshez tartozó szántóföldön újkori szeméttel vegyesen késő neolitik (Lengyel-kultúra) és római kori kerámiák kerültek elő. A lelőhely déli irányban egyértelműen folytatódik, a beépítés miatt azonban ott vizsgáldni nem lehetett.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), földmunkával járó közművek kiépítése, épületbővítések

Hrsz.: 05/8, 024/9

13. Várdomb – Újberekpuszta, szárító épületek / Várdomb 7. lelőhely (Várdomb 18)

Lelőhely-azonosító: 52014

A lelőhely megjelölése: bronzkori telep, kelta telep, avar kori telep

A lelőhely leírása: A Várdombhoz tartozó Újberek-pusztá északkeleti szélén Ódor János Gábor terepbejárást végzett a tervezett szennyvízhálózat nyomvonalán 2003 novemberében.

Az egykori ÁG északi szárító épületeitől keletre, részben már Decshez tartozó szántókon bronzkori, kelta és avar kori telepekre utaló kerámiákat talált. A lelőhely, földrajzi helyzetéből kiindulva, nyugati irányba folytatódik az épületek felé.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás) földmunkával járó közművek kiépítése, épületbővítések

Hrsz.: 05/8

14. Várdomb – Decsi határnál dülő / Alisca 4. burgus / Várdomb 9. lelőhely (Várdomb 19)

Lelőhely-azonosító: 52022

A lelőhely megjelölése: római kori őrtorony

A lelőhely leírása: Várdomb belterületétől északkeletre, az Újberekre vezető úttól délre, három oldalról egykor vízzel körbevett dombon római kori lelőhely található. Ódor János Gábor 1999-ben és 2003-ban nagyobb kiterjedésű római kori lelőhelyet lokalizált, kevés kerámia leletanyaggal. A lelőhely középső részén szétszántott kő- és tegulatöredékek épület(ek) alapfalaira utalnak. Wosinsky Mórnak azon megállapítása, amit a Sándor-dülő 1. lelőhelyénél említettünk, vonatkozhat erre a lelőhelyre is, így ezen a területen is kereshetjük akár Ad Statuas római táborát, akár egy római őrtornyot (Alisca 4. burgus). A lelőhelyet 2003-ban és 2008-ban Visy Zsolt, 2010-ben pedig Varga Gábor is bejárta.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), földmunkával járó közművek kiépítése

Hrsz.: 045/29–32, 045/49

15. Várdomb – Kossuth u. 17. / Várdomb 11. lelőhely (Várdomb 20)

Lelőhely-azonosító: 52026

A lelőhely megjelölése: középső bronzkori (Mészbetétes edények népe kultúrája) urnatemető

A lelőhely leírása: 2001-ben Ódor János Gábor egy várdombi lelőhely helyszínelése során ellátogatott a Kossuth u. 17. sz. alá, ahol az 1970-es években emésztőgödör ásásakor három kisméretű mészbetétes díszű edényt, valószínűleg egy hamvasztásos sír edénymellékleteit találták meg. Nagyjából erre a környékre vonatkoztatható egy 1870-es adat, miszerint Várdomb északi részén, pinceásáskor 17 db mészbetétes edényt találtak, egy nagyobb tállal leborítva. Az adatok egy a beépítés és rigolírozás által jórészt elpusztított urnatemetőre utalnak.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: földmunkával járó közművek kiépítése, épületbővítések

Hrsz.: 139–142, 148/1, 148/2, 151/18

16. Várdomb – Központ / Kossuth u. 70–101. / Ad Statuas / Várdomb 13. lelőhely / (Várdomb 21)

Lelőhely-azonosító: 52031

A lelőhely megjelölése: középső bronzkori (Mészbetétes edények népe kultúrája) telep, római kori település, római kori auxiliális tábor (Ad Statuas?)

A lelőhely leírása: Várdomb központi részén, a főút legmagasabb szakaszán, a Kossuth u. 70–101. házszám között az elmúlt 150 év építkezései során több alkalommal találtak alapfalmaradványokat és római kori leleteket. Visy Zsolt 1972-es és 1985-ös terepbejárásai során helyiektől azt az információt kapta, hogy a Kossuth utca 100., illetve a 130. számú házak udvarán habarcs kötésű kőfalakat találtak különböző építkezések során. Ezek alapján, illetve Wosinsky Mór leírása alapján erre a helyre lokalizálja a kutatás Ad Statuas római erődjét. Bár szórványosan kerülnek elő a Kossuth utca ezen szakaszán római kori leletek, de a

római castellumra nincs bizonyíték. Cséki Andrea vezetésével 2007-ben régészeti megfigyelést végeztek az 56-os út szoban forgó részén, amely során ismételtelen nem került elő bizonyíték a római erődre vonatkozóan. 2015-ben és 2017-ben Czövek Attila is terepbejárással próbálta a lelőhely kiterjedését tisztázni. Ennek során megfigyelte, hogy a Petőfi utcai házaktól nyugatra lévő telkekre is kiterjed a lelőhely, ahol a kevés számú római kerámia mellett főként bronzkori anyag került napvilágra a talajműveléssel. A lelőhelyet 2008-ban és 2010-ben Visy Zsolt újra bejárta.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: földmunkával járó közművek kiépítése, épületbővítések, mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 39, 40/1–10, 56–59, 61, 62, 64–69, 70/1, 70/2, 71–82, 129–133, 194/2, 211–214, 215/1, 215/2, 216, 223–245, 247–250, 251/1, 251/2, 252, 277, 278, 283, 284, 287, 288/1, 288/2, 289, 291–296, 297/1, 297/2, 298/1, 298/2, 299–311, 312/4, 312/5, 313/1, 313/3, 313/4, 314, 316–318, 319/1

17. Várdomb – Pilisi utca és környéke / Overhofstel / Várdomb 15. lelőhely (Várdomb 22)

Lelőhely-azonosító: 52033

A lelőhely megjelölése: középkori település, középkori templom, középkori (templom körüli?) temető, kora újkori éremlelet

A lelőhely leírása: 1988-ban egy leletbejelentést követően Gaál Attila egy 16. századi ezüstpénzleletet gyűjtött össze Várdomb akkori belterületének déli végén, a szőlők között. Az edénybe rejtett pénzlelet környékén középkori telepnyomok is voltak. Az 1990-es évek közepétől beépített Pilisi utca 10. sz. alatt építkezések során embercsontokat találtak, melléklet nélkül; legutóbb 2004 májusában, amelyek talán templom körüli temetőből származnak, hiszen a középkori Kesztlőc településnek johannita rendháza és plébánosa is volt, tehát legalább egy, ismeretlen fekvésű kőépülettel számolnunk kell ennek a lelőhelynek a környékén. Szabó Géza 2007-ben megelőző feltárást végzett a Pilisi és a Kossuth utca kereszteződésében, amelynek során középkori telepobjektumokat tárt fel. A lelőhely bizonyára összetartozik az 56-os úttól keletre fekvő középkori településsel, és a középkori Kesztlőc mezővárossal azonosítható.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), földmunkával járó közművek kiépítése, épületbővítések

Hrsz.: 0113/5, 0113/17, 0113/18, 1702, 390/37, 390/38, 390/40–50, 390/91, 421–423, 426/2–6, 427/1, 427/2, 428/1, 428/4, 650, 651/1–8

18. Várdomb – Gépállomás II. / Gépállomás / Várdomb 17. lelőhely (Várdomb 23)

Lelőhely-azonosító: 52040

A lelőhely megjelölése: avar kori sír (temető?)

A lelőhely leírása: 1985 körül az egykori Búzakalász MgTsz szolgáltató üzeme területének északnyugati részén, egy valaha vízjárta part déli szélén, oszlopállítás során avar férfi lovas sírját találták meg. A munkások elmondása szerint a csontváz bolygatott helyzetben volt. A mellékletek közül háromélű nyílscúcsokat és egy kisebb arany fülbevalót találtak. A sír helyének pontosítása végett Ódor János Gábor 2000-ben hitelesítő ásatást végzett, amely negatív eredménnyel zárult. Feltételezhetően nem magányos temetkezés volt, temető megléte gyanítható a területen.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: földmunkával járó közművek kiépítése, épületbővítések

Hrsz.: 0104/35, 0109/2, 0184/7

19. Várdomb – Sárpilis elágazó / Gépállomás / Várdomb 16. lelőhely (Várdomb 25)

Lelőhely-azonosító: 58177

A lelőhely megjelölése: bronzkori telep, római kori telep, Árpád-kori (?) temető, középkori település

A lelőhely leírása: A gépállomás építésekor, 1955 szeptemberében a lelőhely déli részén már kerültek elő középkori leletek. A helyszínelést Mészáros Gyula végezte el. A gépállomás udvarán szennyvíz- és vízvezetékárkot ástak, és négy helyszínen is bolygattak meg régészeti objektumokat. Egyebek mellett előkerült egy középkori szemétködör, amelyben vas sarló is volt. Az ún. legénylakás északi végénél hamus rétegből középkori fazéktöredékek, alatta római tegulatöredékek, alatta vassalakok kerültek elő. Ennek az ároknak északnyugati végében égett réteg volt, benne Árpád-kori bográcsöredékekkel. Az 1. gödör közelében embercsont-töredékeket talált Mészáros Gyula. Elmondások szerint a váz mellett három bronz karika volt (ami talán Árpád-kori sírra utal). A lelőhelyen 2007-ben Szabó Géza helyszíni szemle során kb. 15 hektáros területen bronzkori, római kori, valamint az Árpád-kortól a 16. század közepéig keltezhető középkori telepet azonosított, és megelőző feltárást is végzett, 2010-ben ugyanitt avarrégészeti felügyeletet végzett. A lelőhelyen 2016-ban Czövek Attila és K. Tóth Gábor műszeres leletfelderítést végzett. A Sárpilisre vezető út kereszteződésének déli oldalán lévő szántóföldön Árpád-kori és középkori fémleleteket, köztük pénzeket találtak. A lelőhely középkori része bizonyára összefügg a Várdomb – Pilisi utca lelőhellyel, és a középkori Kesztlőc településsel azonosítható.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: földmunkával járó közművek kiépítése, épületbővítések

Hrsz.: 0102/13, 0102/15, 0103/1, 0104/29, 0106, 0108/2, 0109/1, 0113/12, 0113/18–25, 0184/5–11, 390/40–51, 390/91, 420–423, 424/1, 424/2, 426/5, 426/6, 427/1, 427/2, 428/1, 428/3–5, 429/2–5, 430/2, 431/1, 431/2, 432, 434/1, 434/2, 435/1–8, 604/3, 604/4, 650, 651/4–8

20. Várdomb (Alsónyék) – limesút (Alsónyék 18)

Lelőhely-azonosító: 73259

A lelőhely megjelölése: római kori limesút

A lelőhely leírása: A római kori limesút Wosinsky Mór által is leírt várdombi szakaszát Visy Zsolt 2001-ben és 2008-ban azonosította terepbejárással, 2009-ben pedig a Pécsi Tudományegyetem munkatársai, Szabó Máté és Lóki Róbert azonosították a világörökségi nevezést előkészítő projektjükben. Az út egyenes, ürfoton is jól látható nyomvonala az 56-os úttól nyugatra, a Józán-hegy, illetve a Felső-hegy lábánál fut.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0110, 0113/12–15, 0113/18, 0113/20, 0113/22, 0113/24

21. Várdomb (Sárpilis) – Lak (Sárpilis 3)

Lelőhely-azonosító: 41965

A lelőhely megjelölése: római kori telep, középkori település

A lelőhely leírása: A nagyobb részével Sárpilis határába eső lelőhelyet az 1980-as évek közepén lokalizálta Gaál Attila és Szabó Géza. K. Németh András 2003-ban járt terepet a sárpilis bekötőúttól délre, a vízpart mentén húzódó, kis részben a várdombi határba is átnyúló intenzíven jelentkező római és középkori lelőhelyen.

A lelőhely besorolása: nyilvántartott

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 031/1, 033/17, 033/18

22. Várdomb (Sárpilis) – Sárpilisi határ / Sárpilis – Országúti-dűlő (Sárpilis 6)

Lelőhely-azonosító: 58178

A leelőhely megjelölése: őskori telep, bronzkori telep, kelta telep, római kori telep, népvándorláskori (avar?) temető, avar kori telep, középkori település, ismeretlen korú csontvázas sír

A leelőhely leírása: A sárpilisi úttól délre, a Sárvíz nyugati, magasabb partján lévő, részben Sárpilis határába eső, több korszak hagyatékát tartalmazó leelőhelyen Miklós Zsuzsa járt először légi fotóról ismert leelőhelyek terepi azonosítása során (a Szél-dűlői leelőhelyrészben 2003-ban légi fotózott, a Sárpilis-TSz leelőhelyen pedig 2004-ben és 2006-ban). A leelőhelyen 2007-ben Szabó Géza helyszíni szemlét végzett. Czövek Attila 2008-as próbakutatása eredményeként pontosítani lehetett a mintegy 70 hektáros leelőhely korszakok szerinti térképét. Mivel a korábbi, ezen a területen nyilvántartott leelőhelyek jórészt fedték egymást, ezért indokolt ezek összevonása a 2008-as terepi kutatásnak megfelelően. A leelőhely keleti felében, de jórészt már Sárpilis határában található középkori templomos falu minden bizonnyal azonosítható a török időkben elpusztult Lak nevű településsel. A leelőhelyen 2013-ban Koller Melinda is végzett terepbejárást.

A leelőhely az alábbi, korábban önálló leelőhelyként kezelt leelőhelyeket is tartalmazza:

- Várdomb – Lak / Szél-dűlő / Várdomb 18. leelőhely (Várdomb 9), azonosító: 43154

- Várdomb – Szél-dűlő 1. leelőhely (Várdomb 26), azonosító: 75031

- Várdomb – Szél-dűlő 2. leelőhely (Várdomb 27), azonosító: 75033

- Sárpilis – Tsz (Sárpilis 5), azonosító: 50750

- Sárpilis – Szél-dűlő 3. leelőhely / Sárpártja (Sárpilis 11), azonosító: 75035

A leelőhely besorolása: nyilvántartott

A leelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 0104/2–10, 0104/12, 0104/13, 0104/15, 0104/16, 0104/18, 0104/19, 0104/21, 0104/27–29, 0104/31–33, 0106, 0108/2, 0109/2, 0104/23, 0184/7, 435/5

23. Várdomb –Urasági csereföld

A leelőhely megjelölése: bronzkori telep

A leelőhely leírása: Várdomb és Óberek-pusztá közt, a valamikori ártér egy kisebb göröndjén került elő Czövek Attila és K. Németh András 2018-as terepbejárása alkalmából a kisméretű, de viszonylag intenzív leelőhely.

A leelőhely besorolása: nyilvántartásba vétel alatt

A leelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 045/6

24. Várdomb – Közép-hegy 1. leelőhely

A leelőhely megjelölése: ismeretlen korú csontvázas sír

A leelőhely leírása: 2017 tavaszán Mészáros Pál szőlőt telepített a több kisebb parcellából összevont telkén. A talaj előkészítése során egy ismeretlen korú csontvázas sírt bolygattak meg, aminek kiforgatott csontmaradványait Czövek Attila és K. Németh András terepbejárása során sikerült megtalálni. A terület átvizsgálása során egyéb régészeti korú lelet nem került elő.

A leelőhely besorolása: nyilvántartásba vétel alatt

A leelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 1567/1

25. Várdomb – Közép-hegy 2. leelőhely

A leelőhely megjelölése: bronzkori telep

A lelőhely leírása: 2018-ban Czövek Attila és K. Németh András terepbejárásuk során néhány bronzkori edénytöredéket találtak az Alsónánára vezető erdei út nagy kanyarjától északra lévő szántóföldön, ami alapján egy kisebb bronzkori telepet feltételezhetünk a területen.

A lelőhely besorolása: nyilvántartásba vétel alatt

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 1062, 1063, 1619

26. Várdomb – Srékszhól

A lelőhely megjelölése: bronzkori telep, római kori telep

A lelőhely leírása: Czövek Attila és K. Németh András 2018-ban terepbejárás során a település központjának közelében, a Gábor Áron utca 13-17. számú házaitól nyugat felé a lankásabb hegyoldalon lévő, akkor műveletlen szántón nagyobb számú bronzkori és római kori kerámiatöredékeket, illetve fémkereső műszerrel római bronzpénzeket talált. A lelőhelyet délről határoló mély és alig járható szurdok északi falában jól látható gödör metszetéből szintén több bronzkori kerámiát sikerült gyűjteni.

A lelőhely besorolása: nyilvántartásba vétel alatt

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), partfalomlás

Hrsz.: 339/7–9, 345, 347/1, 347/2, 348, 349/1–3, 351/1, 361/1, 1637

27. Várdomb – Újberek dél

A lelőhely megjelölése: bronzkori telep, római kori telep

A lelőhely leírása: 2018-ban Czövek Attila és K. Németh András terepbejárást végzett az Újberektől délre lévő szántókon, ahol a valamikori ártér magasabb, északi partján intenzív bronzkori és római kori lelőhelyet találtak. A lelőhely bizonyára folytatódik északi irányban a partot követve Újberek lakóházainak területén is, amit viszont a beépítettség miatt nem volt mód ellenőrizni. Talán lelőhelyünkkel azonos egy korábbi, azonosítatlan lelőhely: B. Horváth Jolán 1973-ban „az Újberekpusztára vezető út jobb oldalán” őskori, római és középkori cserepeket gyűjtött.

A lelőhely besorolása: nyilvántartásba vétel alatt

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás)

Hrsz.: 045/15–19

28. Várdomb – Józan-dűlő

A lelőhely megjelölése: római kori temető

A lelőhely leírása: Az 1960-as években szórványként került be a szekszárdi múzeumba egy ép római korsó, a leltári bejegyzés szerint Várdomb–Józan-dűlő lelőhelyről. 2018-ban Czövek Attila és K. Németh András azonosította be a feltételezett lelőhelyet: a település északi részén, az alsónánai műúttól délre található Józan-dűlőben valóban található a felszínen némi római téglá-, illetve kerámiatöredék. Helyiek szerint ezen a részen is, főként a már beépített keleti harmadban régebben kerültek elő római kori téglasírok.

A lelőhely besorolása: nyilvántartásba vétel alatt

A lelőhely veszélyeztetettsége: mezőgazdasági művelés (mélyszántás), építkezés, közműépítés

Hrsz.: 163, 1227/13–17, 1227/20–23, 1227/34

RÉGÉSZETI LELŐHELYEK

